

KAPADOKYA DOĞAL VE KÜLTÜREL MİRAS ALANLARININ KORUMA VE PLANLAMA SÜREÇLERİ

CONSERVATION AND PLANNING PROCESSES OF CULTURAL AND NATURAL HERITAGE SITES IN CAPPADOCIA

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 11 Kasım 2021	Received: November 11, 2021
Hakem Değerlendirmesi: 15 Ocak 2022	Peer Review: January 15, 2022
Kabul: 12 Şubat 2022	Accepted: February 12, 2022

DOI : 10.22520/tubaked2022.26.001

Funda SOLMAZ ŞAKAR*

ÖZET

Türkiye’de 19. yüzyılın sonunda başlayan kültürel mirası koruma çalışmaları 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızlanmıştır. Bu bağlamda, ülkenin birçok yerinde envanter ve tescil çalışmalarına başlanmış, koruma ve sit alanı tanımlamaları yapılmış, sınırlar belirlenmiş ve çeşitli kurumsal ve idari yapılanmalar oluşturulmuştur.

Korumaya yönelik ülke genelinde sürdürülen bu çalışmalar, Kapadokya özelinde de yürütülmüş ve Kapadokya, 1968’de ülkede en erken Milli Park Uzun Devreli Gelişme Planı hazırlanan alanlardan biri olmuştur. 1976’da GEEAYK tarafından bölge genelinde sit alanı sınırları belirlenmiş ve tek yapı tescilleri yapılmıştır. Kapadokya’nın 1985’te İstanbul ile birlikte Türkiye’nin ilk Dünya Miras Alanı olarak ilan edilmesi, ardından 1986’da Milli Park olarak tescil edilmesi alanın koruma statüsünü ulusal ve uluslararası anlamda güçlendiren gelişmeler olmuştur. 1990’lı ve 2000’li yıllar boyunca da Kapadokya’nın korunmasına yönelik birtakım düzenlemeler yapılmış ve en nihayetinde 2019 yılında Kapadokya’ya özel bir alan kanunu yürürlüğe konulmuştur.

Bu çalışmada, Türkiye’de önemli bir kültürel ve doğal miras alanı olan Kapadokya’nın 1960’larda başlayan koruma süreçleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Ülke genelinde korumaya yönelik oluşturulan yasal ve idari çerçeve göz önünde bulundurularak Kapadokya’nın koruma tarihi belli dönemlere bölünerek analiz edilmiştir. Böylece Türkiye’nin ilk Dünya Miras Alanı olan bölgeyi, ülke genelindeki koruma faaliyetleri bağlamında tarihsel süreklilik için izlemek mümkün olmuştur.

Kapadokya’daki koruma geçmişini tarihsel süreklilik içinde anlayabilmek için koruma kurulları tarafından alınan koruma kararları, çeşitli kurum arşivleri, Bakanlık uzmanları tarafından hazırlan raporlar, toplantı tutanakları, plan ve yapılaşma koşulları incelenmiş ve bölgenin koruma tarihi bütüncül bir şekilde ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kapadokya Koruma Tarihi, Kültürel Miras, Doğal Miras, Dünya Miras Alanı, Milli Park.

* Dr. Öğr. Üyesi, Gebze Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Kocaeli/Türkiye.

e-posta: solmazfunda@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8319-2591

Bu çalışma, yazarın, 2020 yılında, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Doktora Programı’nda Prof. Dr. Yegan Kahya Sayar danışmanlığında tamamladığı “Kapadokya Kültürel Miras Alanlarının Değişimi ve Yorumlanması 1960-2020” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

ABSTRACT

Conservation activities of cultural heritage in Turkey were started in the late 19th century and accelerated after the second half of 20th century. In this context, inventory and registration activities were started, site and boundary definitions were carried out and administrative and organizational institutions were structured throughout the country.

These conservation activities were also expanded in Cappadocia, one of the Turkey's first region that a National Park Long-Term Development Plan was prepared for in 1968. Moreover, boundary of conservation sites was determined in regional scale and inventory recordings of single buildings were carried out by the decision of High Council for Immovable Antiquities and Monuments in 1976. Designation as a World Heritage Site in 1985, then as a National Park in 1986 strengthened the conservation status of the Cappadocia in terms of national and international level. However, there has been number of regulations done through the 1990s and 2000s in the scope of conservation of the site, a special conservation law for the Cappadocia came into force in 2019.

In this study, Cappadocia as a significant cultural and natural heritage site were discussed regarding the conservation approaches and processes. The conservation history of the site was analyzed by subdividing into several periods by taking into consideration of the country's general conservation and administrative aspects. Thus, it could be possible to monitor the conservation of Cappadocia, one of the first World Heritage Site of Turkey, in the context of historical continuity.

In order to establish a holistic approach for the conservation history of Cappadocia, decisions of the conservation councils, institutional archives, expert reports of Ministries, official reports of the meetings, structuring conditions of the plans were examined and evaluated in this study.

Keywords: Cappadocia Conservation History, Cultural Heritage, Natural Heritage, World Heritage Site, National Park.

GİRİŞ

Ülkemizde kültürel mirasın korunmasına yönelik ilk düzenleme olarak ele alınabilecek çalışmalar, ilki 1869 olmak üzere 19. yüzyıl sonunda ve 20. yüzyıl başında çıkarılan Asar-ı Atika Nizamnameleridir (Madran, 1996, s.60-61). 20. yüzyılın başında arkeolojik alanlarda bulunan taşınır kültür varlıklarını kapsayan müzecilik çalışmaları ve yüzyılın ilk yarısında arkeolojik alanlarda başlatılan kazı çalışmaları Türkiye’de koruma kültürünün gelişmesi adına önemli adımlardandır. 1924’te yeniden onaylanan talimatname ile kurulan ve İstanbul özelinde çalışma da ülkede koruma alanında denetleme ve karar alma konusunda yetkileri olan ilk kurum olan İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni (Madran, 1996, s.64-80), 1935 yılında kurulan Vakıflar Genel Müdürlüğü ile 1951 yılında kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) gibi kurumlarla koruma alanındaki çalışmaların güçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir (Şahin Güçhan ve Kurul, 2004, s.26). 1950 ve 1970’li yıllar ülkede tarihi yapılarla ilgili envanter oluşturma işlemlerinin yürütüldüğü, koruma ve belgeleme üzerine idari yapılanmanın kurulmaya çalışıldığı dönemdir (Şahin Güçhan ve Kurul, 2004, s. 28).

1973 yılında Türkiye’nin ilk koruma yasası olan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu (EEK) yürürlüğe konulmuş ve bu Kanun ile ilk defa sit kavramı ele alınmıştır. Böylece, sadece tekil yapıların değil; tarihi çevrelerin korunması konusu da gündeme gelmiştir (Şahin Güçhan ve Kurul, 2004, s.29). 1983’te 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (KTVK)’nın yürürlüğe girmesi, 2004’te bu Kanun’da temel değişiklikler yapan 5226 sayılı Kanun’un, 2011’de 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)’nin yürürlüğe girmesi Türkiye’deki koruma alanının örgütlenmesindeki başat noktalaradır.

Bu doğrultuda bu çalışmada, korumanın yasal ve idari çerçevesini Türkiye’nin önemli miras alanlarından olan Kapadokya Bölgesi üzerinden irdelemek; bölgede bulunan koruma örgütlerinin ve yasal mevzuatın koruma ve planlama süreçlerini ne ölçüde etkilediklerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışmada, Kapadokya Bölgesi’nin sahip olduğu kültürel ve doğal varlıkların korunması amacıyla 1960’lı yıllardan günümüze kadar yürütülen koruma çalışmaları, tarihsel süreklilik içinde ele alınmış; bölgenin koruma tarihindeki kilit noktalar belirlenmiş ve koruma süreçlerinin alanı nasıl etkiledikleri ortaya çıkarılmıştır. Bu doğrultuda, Kapadokya’nın koruma geçmişini daha doğru ve çok yönlü analiz edebilmek için yukarıda özetlenen ülke genelinde kültürel ve doğal varlıkların korunmasına yönelik çıkarılan kanunların yılları ile bu

kanunlarda yapılan ana değişiklik yılları temel alınarak bir dönemlemeye gidilmiştir.

Bu yöntem ile Kapadokya; 1710 sayılı EEK’nun yürürlüğe girdiği **1973 yılı öncesi dönem**, Kanun’un yürürlüğe girdiği **1973 dönemi**, 2863 sayılı KTVK Kanunu’nun yürürlüğe girdiği yıl olan **1983 dönemi**; bu Kanun’da ana değişikliğin yapıldığı (5226 sayılı Kanun) **2004 dönemi**; doğal ve kültürel varlıkların birbirinden ayrıldığı 648 sayılı KHK’nın yürürlüğe girdiği yıl olarak **2011 dönemi** ve son olarak da bölge için özel olarak hazırlanan 7174 sayılı Kapadokya Alanı Hakkında Kanun’un çıkarıldığı **2019 dönemi** olarak altı dönemde ele alınmıştır.

Bu dönemler içinde Kapadokya’da kültürel ve doğal miras alanlarının korunmasını etkileyen yasal ve yönetsel değişiklikler ile yine bölgenin korunmasında etkileri olan koruma eksenli kararlar ele alınmıştır. Bu amaçla, Kapadokya için merkezi yönetim tarafından hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuş plan ve uygulamalar, koruma kurullarının aldığı kararlar, çeşitli Bakanlıklardan uzmanların bölge ile ilgili yazdığı raporlar, bölgede oluşturulan komisyonların toplantı tutanakları, yerel yönetimlerce sunulan çeşitli dilekçe ve raporlar incelenmiştir.

Kapadokya, kültürel ve doğal varlıkları koruma sorunları bağlamında irdelendiğinde, bölgenin 60’lı yıllardan başlayarak günümüze ulaşan koruma ve planlama süreçlerinin incelenmesi oldukça önemlidir. Bu çalışma ile koruma tarihi ve bununla ilgili süreçlerin doğru bir şekilde analiz edilmesi; geçmiş dönem koruma süreçlerinin, bugün bölgenin korunmasına yönelik oluşturulacak politika ve stratejiler için önemli bir girdi olması amaçlanmaktadır.

KAPADOKYA’ DA KORUMA ve PLANLAMA SÜREÇLERİ

Kapadokya; İç Anadolu Bölgesi’nin ortasında, volkanik faaliyetler sonucu meydana gelmiş tüflü jeolojik katman(lar), yer üstünde aşınım(lar)la ortaya çıkan oluşumlar ve bu jeolojik katmanın ve oluşumların altına, içine ve üzerine kurulmuş yerleşimler ve yapılarla tanımlanır. Alan doğal oluşum evreleri geçirdiğinden, aşınım ve dolayısıyla oluşum süreci hala devam etmektedir (Andolfato ve Zucchi, 1971, s.59); yayılım alanı oldukça geniştir ve sınırlarını net olarak çizmek zordur.

Tarihsel coğrafyayla da ilişkili olacak şekilde bugüne kadar yapılan araştırmalarda “Kapadokya” için Nevşehir, Niğde, Kırşehir, Aksaray, Kayseri illerini içine

alacak şekilde bir alan tanımı yapılmıştır¹. Fakat kısmi benzerlikler gösterse de İç Anadolu Bölgesi'nin önemli bir kısmını tarif eden bu geniş alanın tamamında jeolojik yapı ve fiziksel çevre ilişkisi aynı yoğunlukta ve biçimde değildir. Bu çalışmada, Nevşehir ili sınırları içinde kalan ve "Kapadokya" imajının oluşmasını sağlayan yoğun jeolojik oluşumların, bu oluşumlarla iç içe geçerek biçimlenen yapıları fiziksel çevrenin yer aldığı merkezi Kapadokya, odak noktası olarak seçilmiştir.

Merkezi Kapadokya olarak adlandırılan bu alan hem ulusal hem de uluslararası anlamda korunması gereken önemli kültürel ve doğal varlıklara sahiptir. Bölge, barındırdığı Kentsel Sit, Doğal Sit, Arkeolojik Sit, Dünya Miras Alanı (DMA), Milli Park (MP) gibi koruma alanları ve statüleri ile çok katmanlı bir koruma yapısı sunar. Adı geçen koruma statüleri birçok alanda birbiri içine geçmiş ya da üst üste binmiş durumdadır.

Koruma alanlarının bu girift ve karmaşık yapısı ile bu alanlardaki koruma süreçlerinin ilişkisi, Kapadokya'nın günümüzdeki korunmuşluk durumunu doğrudan etkilemiştir. Aynı durum, bölgede yürütülen koruma çalışmalarını hem yasal ve yönetsel anlamda hem de yerel koruma dinamikleri bağlamında ülkedeki diğer miras alanlarından farklılaştırmıştır. Bu doğrultuda Kapadokya'nın 60'lı yıllardan başlayarak günümüze ulaşan koruma ve planlama süreçleri, yasal ve yönetsel çerçeve baz alınarak dönemlere ayrılmış ve detaylı olarak incelenmiştir.

1973 DÖNEMİ ÖNCESİ KARAR VE SÜREÇLER

Kapadokya'da 1973 öncesi dönemde koruma bağlamında yaşanan en önemli gelişme tüm bölge içinde Göreme'nin Milli Park (MP) olarak gelişmesi düşüncesidir. Bu amaçla, dönemin Orman Genel Müdürlüğü, Milli Parklar Dairesi Başkanı Zekai Bayer'in girişimiyle 1968 yılında Göreme Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme (İnkişaf) Planı (UDGP) hazırlanmıştır. Amerikan Milli Park Servisi uzmanlarıyla birlikte hazırlanan ve Türkiye'de milli parklar için hazırlanmış ilk gelişme planlarında biri olan bu plan, 1972 yılında ufak revizyonlar yapılarak tekrar yayınlanmıştır. Fakat bu dönem ilgili yasalar gereği,

¹ Bölgenin sınırları Strabon (MÖ 63- MS 24) tarafından kuzeyde Kızılırmak'ın güney ucu ve Pontus; güneyde Kilikya Torosları; doğuda Armenia; batıda Frigya ve Lykaonia olarak tariflenmekte; bölgenin kuzey güney genişliğinin 334 km, doğu batı genişliğinin ise 554 km'ye uzandığı belirtilmektedir (Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: Kitap XII-XIII-XIV)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2012, s. 1,11). Günümüzde ise Kapadokya ismi, İç Anadolu Bölgesi sınırları içinde, benzer jeolojik özellikler göstermesi nedeni ile Nevşehir, Niğde, Aksaray, Kırşehir, Kayseri illerini kapsayan oldukça geniş bir alanı tanımlayacak şekilde kullanılmaktadır. Bu kullanım daha çok idari bölümlenmeye yönelik bir kullanım şeklidir ve bölgedeki bazı resmî kurumların yetki alanları ile de örtüşmektedir.

Kapadokya Milli Park ilan edilemediği için planlar geçerli kılınamamış ve uygulanamamıştır.

Bu dönemde miras alanlarının korunması ile ilişkili bir başka gelişme de yaşanan kaya düşmeleri ve mağara çökmeleri sonrasında çeşitli yerleşimlerde alınan afete maruz bölge kararlarıdır. 1956'da Ortahisar'da, 1963'te Göreme'de, 1969'da Ürgüp'te geleneksel dokunun yoğun olarak bulunduğu alanlar afet statüsüne alınmıştır. Bu kararlar dolayısıyla afetzedede kabul edilen vatandaşlar için yeni gelişme alanlarında devlet desteğiyle "afet evleri" yapılmış ve giderek yaygınlaşan bu uygulamalarla yerleşimlerde geleneksel dokunun bulunduğu mahallelerin terk edilme süreci başlamıştır. Afete maruz bölge ilan edilmesi ile başlayan bu süreç, ilerleyen yıllarda yerleşimlerdeki özgün mimari yapı stokunun dönüşüm geçirmesine neden olacak önemli kararlardandır (Foto. 1).

Fotoğraf 1: Ürgüp'te afete maruz bölge ilan edilen Kayakapı mahallesi 1960 (üst, Kayakapı Proje arşivi) ve 2017 (alt, URL 1) / Ürgüp Kayakapı neighborhood listed as disaster area in 1960 (top, Kayakapı project archive) and 2017 (bottom, URL 1)

1973 Dönemi

Bu dönem, Kapadokya'nın korunması konusunda ilk resmi kararların alındığı dönem olarak ele alınabilir. 1973 yılında Eski Eser Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin hemen ardından, Kapadokya'da da alan ölçeğinde koruma kararları alınmaya başlamıştır.

Bu kararlardan ilki, Ürgüp Belediyesi'nin başvurusu sonucu GEEAYK tarafından alınan 09.03.1974 tarihli, 7737 no.lu karardır. Bu karar ile Ürgüp tarihi dokusu büyük ölçüde “*korunması gereken sit sahası*” olarak tescil edilmiştir. Ayrıca bu alanda uygulanacak 27 maddelik koruma şartları belirlenmiş, alanda korunacak yapılar tek tek listelenmiştir. Koruma şartları arasında, mağara niteliğindeki yapıların yıkılmaması, afet ilan edilen alanlarda kapsamlı bir bilimsel çalışmanın yapılması ve bu alanların mümkün olan en az oranda boşaltılmasına izin verilmesi gibi şartlar bulunmaktadır. Kararda yerleşim için “*sit anlayışlı plan*” in bir an önce yapılması gerektiği özellikle vurgulanmıştır.

1976 yılında Kültür Bakanlığı uzmanlarınca bölge genelini içerecek incelemeler yapılmış ve bu çerçevede korunması gereken alanlar tespit edilmiştir. Uzman raporları doğrultusunda 1/25.000 ölçekli harita ile önerilen alan, GEEAYK'nın 10.07.1976 tarihinde İstanbul'da yaptığı toplantı sonucunda alınan A-69 no.lu kararla Tarihi ve Doğal Sit alanı ilan edilerek tescillenmiştir². Bölge ölçeğinde alınan bu karar daha sonra Çevre Düzeni Planına (ÇDP) da temel teşkil edecek bir ana karar niteliğindedir.

GEEAYK'ın A-69 no.lu kararına göre, koruma sınırları içinde tek yapılarla ilgili tespit ve tescil işlemleri Kültür Bakanlığı uzmanları tarafından yapılacak; yerleşmelere ilişkin koruma planlarının yapılması konusunda Turizm Tanıtma Bakanlığı nezdinde girişimlerde bulunulacaktır. Alanın tümünün Doğal Sit karakterinde olduğu fakat bazı bölgelerde tarihi ve kültürel değerlerin fazla olmasından dolayı buraların Tarihi Sit kapsamına alındığı belirtilmektedir.

Kararda, alanda uyulması gereken kurallar, Tarihi ve Doğal Sit alanları, tampon bölgeler, turizm yerleşme alanı, mevcut yerleşmeler başlıkları altında ayrı ayrı tespit edilmiştir.

Tarihi ve Doğal Sit alanlarında, sadece Bakanlık olumlu görüşü ve kurul kararı ile servis ihtiyaçlarını karşılayacak alt ve üst yapı tesislerinin yapılabileceği; bu yapıların malzeme, renk, doluluk-boşluk, kütle oranları ve çatı biçim ve malzemesi vb. bakımlardan mevcut mimari ile uyumlu olması gerektiği; bunların dışında bu alanlarda herhangi bir alt yapı yapılamayacağı belirtilmiştir. Tarihi ve Doğal Sit alanlarına reklam tabelaları yerleştirilemeyeceği; ayrıca sit alanı içinde, tespit edilecek bölgeler dışında mağara, soğuk hava deposu, taş, hışır ve kum ocakları açılmayacağı plan kararları içindedir.

Tampon bölgelerde, yerleşmenin büyüme alanlarında, yerleşim alanları için hazırlanacak koruma planları yürürlüğe girinceye kadar yapılacak yapılar için çeşitli koşullar belirlenmiştir. Bu koşullara göre; azami yapı alanı katsayısı %5, azami yapı yüksekliği 6.5m, azami yapı alanı 250 m² olmalıdır. Yapılar, form, kütle, renk, doluluk-boşluk oranları, malzeme vb. yönlerden yöredeki mimari ile uyumlu olmalıdır. Tampon bölgelerde de Doğal ve Tarihi Sit alanlarında belirtilen zorunlu servis yapıları haricinde yapı yapmak yasaklanmıştır.

Turizm yerleşme alanlarında ise hazırlanacak 1/5000 ve 1/1000 ölçekli mevzi imar planları GEEAYK'ın olumlu görüşü alındıktan sonra ilgili bakanlıkça tasdik edilecektir. Mimari projelerin form, malzeme ve renk vb. koşullarının plan hükümleri içinde yer alması gerektiği belirtilmiştir.

Mevcut yerleşmelerde, koruma planlarının Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından hazırlanarak altı ay içinde GEEAYK'a sunulması gerektiği, bu süre içinde de alanda geçici ruhsat ve inşaat ruhsatı verilemeyeceği plan hükümleri arasında yer almaktadır.

Kapadokya Bölgesi Genel Koruma Planına İlişkin Rapor (1975-76)³ başlıklı metin ise yukarıda bahsedilen plan kararlarına ek olarak hazırlanmış bir çalışmadır ve Kapadokya Bölgesi için makro düzeyde koruma tedbirlerini içerdiği ve bölgenin acil sorunlarına çözüm yolları arandığı vurgulanmaktadır. Nevşehir- Ürgüp-Avanos üçgeni arasında kalan alan ile Soğanlı ve Ihlara vadileri bu çalışmanın merkezini oluşturmaktadır. Hazırlanan bu metinde bölge, insan-doğa ilişkisinin ön planda olduğu kültürel öneme sahip bir “ekolojik belge” olarak ele alınmaktadır.

Yine aynı raporda, “doğal ve tarihi çevreyi bozucu nitelikteki belli başlı sorunlar” başlığı altında, ilk resmi koruma kararlarının alındığı 1970'li yılların sonu için bölgenin sorunlarına ilişkin önemli tespitler yapılmıştır. Raporda, Kapadokya'daki kültür varlıklarının en önemli sorunları; nüfus artışı ve buna bağlı olarak gelişen alt yapı sorunları ve turizm hareketleri olarak ele alınmıştır. Turizm amaçlı konaklama tesislerinin doğal ve kültürel değerlerin yoğun olduğu bölgelerde yoğunlaşma eğiliminde olduğu, bu tesisler için alan seçiminin tek yatırımcı düzeyinde kaldığı belirtilmektedir. Alanın mevcut değerlerinin korunabilmesi için turizm faaliyetlerinin yönlendirilmesi ve yerleşmelere ilişkin sit kararlarının acilen alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Kapadokya Bölgesi Genel Koruma Planına İlişkin Rapor, 1975-76).

² Orhan Alsaç, Kemal Söylemezoglu, Semavi Eyice, Sedat H. Eldem, Hüsrev Tayla, Abdullah Kuran, Semra Ögel, Doğan Kuban GEEAYK kararında imzaları olan isimlerdir.

³ Bakanlık uzmanları tarafından hazırlanan bu raporda tarih bulunmamaktadır. Rapor içeriğinden 1975-76 yılları olduğu tahmin edilmektedir.

Söz konusu belgenin ilgi çekici noktalarından biri de bölgedeki soğuk hava depoları ile ilgilidir. Bölge ekonomisinin önemli bir unsuru olan kaya oyma depoculuğun doğal yapıya zarar verdiği ve bu depolara bağlı olarak gelişen ulaşım altyapısının bölgenin kapasitesini zorladığı belirtilmektedir (Kapadokya Bölgesi Genel Koruma Planına İlişkin Rapor, 1975-76). Raporda, “mevcut depoların büyümesinin önüne geçilmesi ve doğal ömrünü dolduranların ruhsatlarının yenilenmemesi koruma hedefleri açısından zorunludur” denilmektedir. Ayrıca yöresel yapı malzemesi olan tuf taşının çıkarıldığı taş ocakları doğal yapıya zarar verici etkenler olarak görülmektedir. Sit alanları içinde kalan ocakların kapatılması ve ruhsatlarının iptal edilmesi önerilmektedir. Böylelikle taş ocaklarının koruma alanlarının dışına çıkacağı düşünülmüştür. Son olarak, bölgedeki reklam tabelalarının koruma alanının dışına çıkarılması ve yapılacak afet evlerinin tasarımlarının bölgenin görsel özellikleri göz önüne alınarak yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Kapadokya Bölgesi Genel Koruma Planına İlişkin Rapor, 1975-76).

1976 tarihli A-69 no.lu karardan sonra, Kültür Bakanlığı tarafından hazırlanan ve daha sonra ÇDP olarak anılacak olan Kapadokya 1/25000 Nazım İmar Planı, 1981’de İmar ve İskan Bakanlığı (İİB) tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Şek. 1). Söz konusu plan için 1988 yılında başlayan revizyon çalışmaları 2020 yılı itibarıyla hala sonuçlanamamıştır.

1982 yılında bölgedeki kaçak yapıların önlenmesi ve mevcut kaçak yapıların tespiti için Nevşehir Valiliği bünyesinde İl Kültür Müdürlüğü, İl İmar Müdürlüğü, Turizm Bölge Müdürlüğü, Milli Emlak Müdürlüğü ve Hazine avukatlarından oluşan bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun Kasım 1982’de gerçekleştirdiği toplantı sonucunda Nevşehir Valiliğince hazırlanan raporda, bölgedeki kaçak yapılaşmalara dikkat çekilmiş, yerleşimler tek tek ele alınarak krokiler ve fotoğraflarla mevcut kaçak yapılar tespit edilmiştir (T.C. Nevşehir Valiliği Komisyon Raporu, 1982), (Şek. 2). Komisyon tarafından hazırlanan bu belgelerle, bölgede dönemin koruma sorunlarına ışık tutacak önemli tespitler ve öneriler yapıldığı görülmektedir:

§ Turizm tesislerine ayrılan alanlar yeniden değerlendirilmelidir. Örneğin, Göreme yakınlarında peri bacaları açısından zengin bir alan turizm tesis alanı ilan edilmiştir.

§ Kaçak yapılar için mevcut kanunlara uygunluğu araştırılmadan resmî kurumlarca destek sağlanmamalı ve hizmet götürülmemelidir. Örneğin; doğal sit içindeki kaçak bir yapıya kredi verildiği tespit edilmiştir.

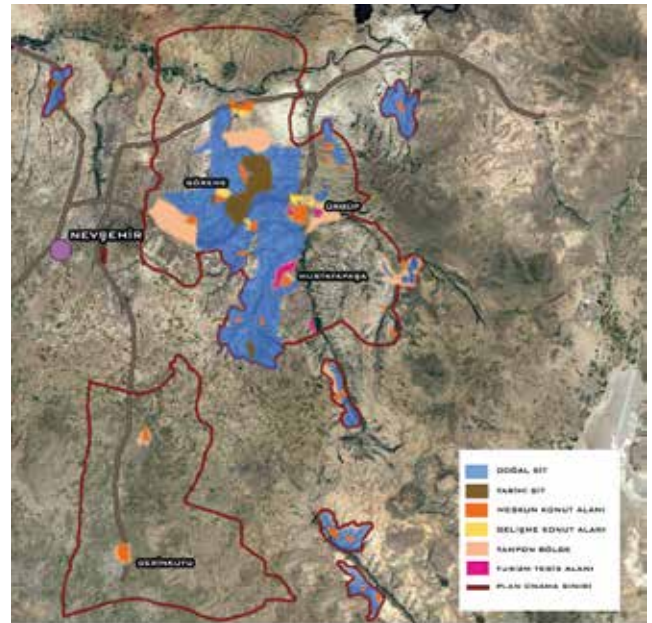
§ İlgili resmi kurumlar koordineli olarak çalışmalıdır. Bir bakanlığın yapılaşma yasağı getirdiği alanın bir başka bakanlık tarafından toplu konut alanı olarak gösterildiği tespit edilmiştir.

§ Sit alanı ilan edilen yerleşmeler için imar planlarının hazırlanarak gelişme alanlarının belirlenmesi gerekmektedir. Uçhisar ve Ortahisar yerleşimindeki olumsuz gelişme eğilimi, bu durumun önemini göstermektedir (T.C. Nevşehir Valiliği Komisyon Raporu, 1982).

Bu dönemde Ürgüp, Ortahisar, Göreme, Uçhisar gibi yerleşmelerde kaya düşesi ve mağara çökmesi dolayısıyla afete maruz bölge kararları alınmaya devam etmiştir. Birçoğu sit alanı içinde kalan afete maruz konutların yıkılması yönünde öneriler getirilmiştir (T.C. Nevşehir Valiliği Komisyon Raporu, 1982).

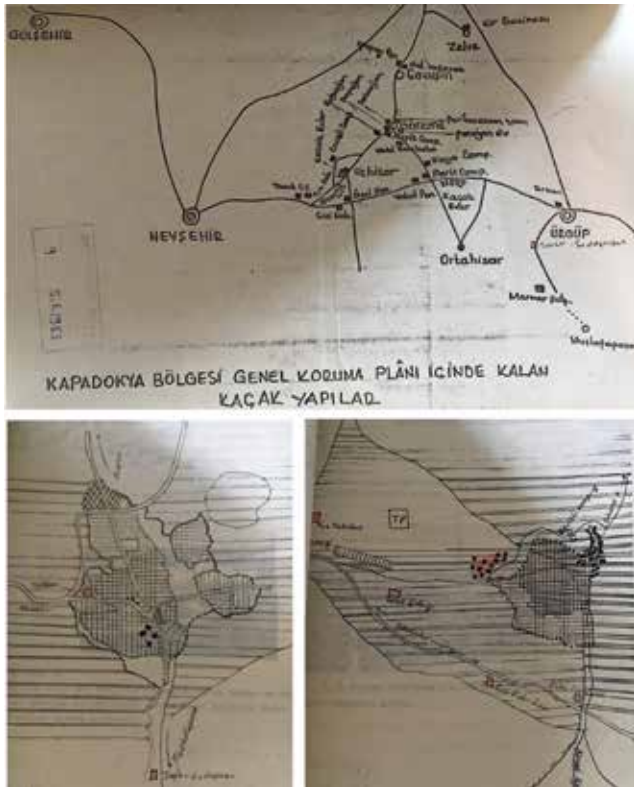
1983 Dönemi

Yukarıda bahsedilen Nevşehir Valiliğinin kaçak yapılarla ilgili raporuna istinaden 1983 yılında Kapadokya’da yerinde incelemelerde bulunmak ve izlenecek yolu belirlemek üzere İİB ve Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) uzmanlarında oluşan bir çalışma grubu kurulmuştur. Bu çalışma grubunun yaptığı toplantıda⁴

Şekil 1: 1976 yılında A-69 no.lu kararla belirlenen, daha sonra 1981 yılında ÇDP’nda da aynen kabul edilen sit sınırları (1981 ÇDP’na ait imajlar rektifiye edilerek yeniden haritalandırılmıştır, Google Earth uydu görüntüsü altlık olarak kullanılmıştır) / Boundaries of protected sites, which were determined by the decision no. A-69 in 1976 and later adopted in the Environment Plan in 1981 (Images of 1981 Environment Plan were rectified and re-mapped, Google Earth satellite image was used as template).

⁴ 13.06.1983 tarihinde yapılan toplantı.

Şekil 2: Bölge geneli ile Ürgüp ve Uçhisar'daki kaçak yapıların gösterildiği krokiler (Nevşehir Valiliği Komisyon Raporu, 1982) / Sketches showing unlicensed buildings in Ürgüp and Uçhisar in 1982 (Nevşehir Governorship Commission Report, 1982).

hazırlanan tutanak, önerileri açısından dikkat çekicidir. Burada, Kapadokya Bölgesi'nin imar affi içeren kanun kapsamı dışında tutulması ve Bakanlar Kurulu tarafından Kapadokya'nın özel kanunla korunması gereken bir bölge olarak ilan edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Toplantı tutanağı, 1983).

1983'te 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma (KTVK) Kanunu'nun ve 1986'da 3194 sayılı İmar Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile Kapadokya'da yerleşimler özelinde planlama ve sit çalışmaları hız kazanmıştır. 1984 yılında 2981 sayılı kısaca İmar Affi⁵ olarak anılan Kanun'un 6. maddesinde belirtilen, "Şimdiye kadar karar verilmiş eski eserler ile bunların koruma alanları ve sit bölgelerine ilişkin kararlar, 2863 sayılı Kanun uyarınca, Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten başlamak üzere en geç 2 yıl içinde yeniden KTB tarafından belirlenir ve ilan edilir." hükmü gereği 80'lerin ikinci yarısında bölge genelindeki yerleşimler için sit alanları tekrar irdelenmiş ve yeniden sit tescil kararları alınmıştır. Bu irdeleme çalışması sonrasında sit alanı sınırlarının büyük oranda korunduğu

görülmeyle birlikte⁶, tescil işlemlerinde sayısal olarak nasıl bir değişim olduğuna arşiv kayıtlarından ulaşılamamaktadır.

Bu dönemin hem bölge hem Türkiye için en önemli gelişmelerinden biri de 1985 yılında Kapadokya'nın Dünya Miras Listesi'ne girmesidir. İstanbul ile birlikte Türkiye'nin ilk DMA olan Kapadokya'da merkezde kalan ve daha sonra MP ilan edilen Ürgüp, Göreme, Ortahisar, Uçhisar ve Çavuşin yerleşimlerini içeren bir alan ile Derinkuyu ve Kaymaklı yer altı şehirleri, Karlık, Karain, Yeşilöz ve Soğanlı olmak üzere toplam yedi alan DMA içerisine dahil edilmiştir (Şek. 3).

Kapadokya'nın Dünya Miras Listesi'ne, kültürel ve doğal varlık olarak karma alanlar kategorisinde dahil olmasında, alanın Bizans sanatının post-ikonoklastik döneminin en önemli temsilcilerinden biri olması (Dünya Miras [DM] kriterleri I); 4. ve 11. yy. arasında bölgede hüküm sürmüş Bizans İmparatorluğu'nun izlerini taşıyan konutlara, manastır ve kiliselere ve köylere sahip olması (DM kriterleri III); geleneksel yerleşim alanları barındırması (DM kriterleri V); bölgenin kültürel etmenleriyle de yakın ilişki içinde olan aşınım sonucu oluşmuş yüzey şekilleri ve peribacalarının olması (DM kriterleri VII) etkili olmuştur (UNESCO, 2019).

Bununla birlikte, DMA sınırları içinde bölgenin merkezinde kalan ve Göreme Açık Hava Müzesi ve çevresini içeren alan, ulusal mevzuatlar çerçevesinde, 1986 yılında Milli Park olarak ilan edilmiştir⁷ (Şek. 3).

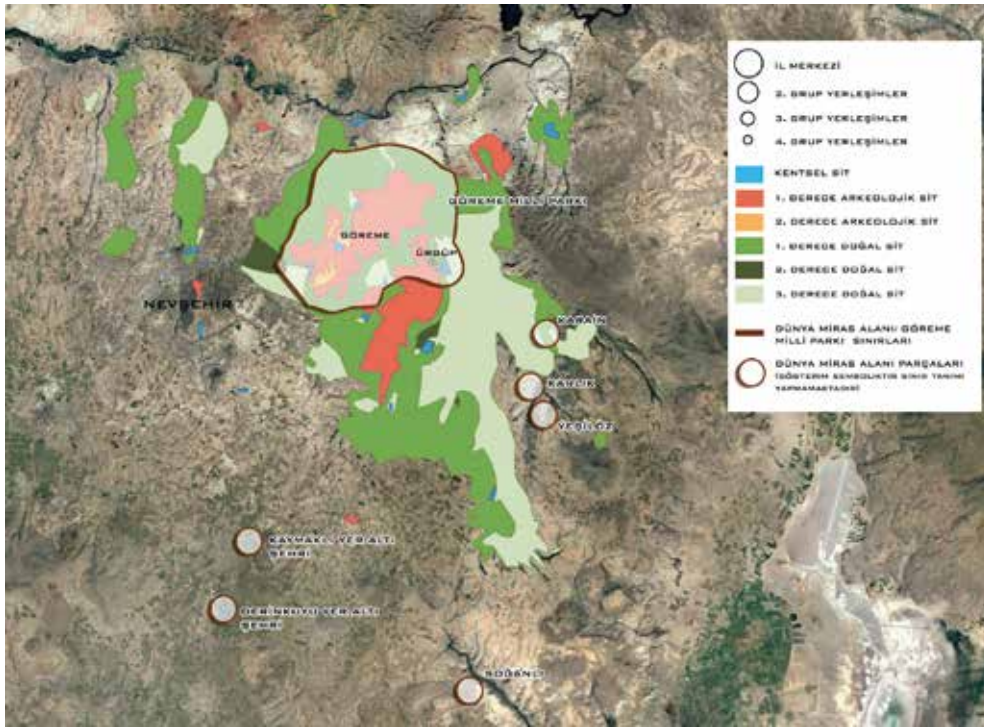
1987 yılında KTVK Kanunu'nda değişiklik yapan 3386 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile birlikte Bakanlığın belirlediği alanlarda Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları kurulmuştur. Bu kapsamda 1987 yılında, Kapadokya'yı da içine alan bölgeden sorumlu olmak üzere, Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (KTVKK) kurulmuştur.

1987 yılının şubat ayında Nevşehir Valiliği, bölgedeki kaçak yapılaşmanın önüne geçebilmek için İl Jandarma Alay Komutanlığı, Bayındırlık ve İskân Müdürlüğü ve Müze Müdürlüğünden birer uzmanla, düzenli olarak bölgede denetimler yapılmasını kararlaştırmıştır. Bugün bile Kapadokya'daki en önemli koruma sorunlarının başında alanda gerekli denetimlerin yapılamıyor olması sıralanabilirken, 80'li yıllarda bu durumun fark edilip önlenmeye çalışılması, alanın korunması adına önemli bir girişim olarak ele alınabilir. Bu konuyla ilgili

⁵ Kanunun tam ismi: İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunu'nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun.

⁶ Bu dönemde hazırlanan haritaların vektörel olmadığı; alanın genişliği dolayısıyla 1/25000 ölçekli haritanın oldukça geniş bir alanı kapladığı göz önünde bulundurulmalıdır.

⁷ 25.11.1986 tarihli ve 19292 sayılı Resmî Gazete 'de yayınlanan 86/11135 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile.

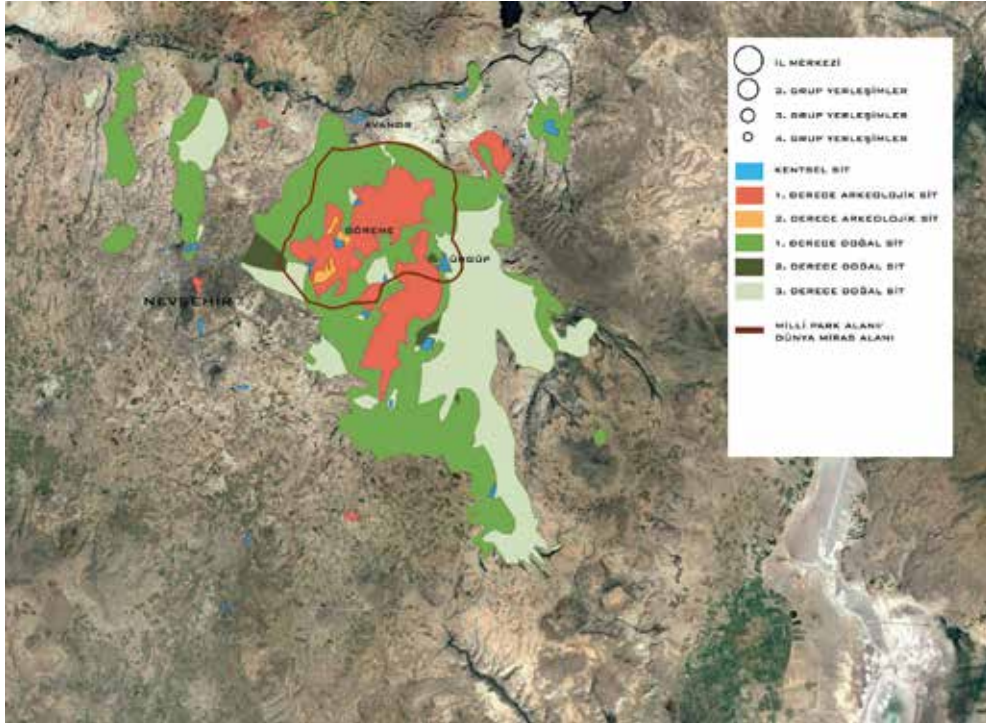
Şekil 3: 1985 yılında ilan edilen Dünya Miras Alanı sınırları (Google Earth uydü görüntüsü altlık olarak kullanılmıştır), (Solmaz Şakar, 2021) / *Boundaries of UNESCO World Heritage Site designated in 1985 (Google Earth satellite image is used as template), (Solmaz Şakar, 2021).*

Kayseri KTVKK, 11.07.1987 tarihli 71 no.lu kararı ile söz konusu Komisyon tarafından belirlenen izinsiz yapıların durdurulması, gerekirse yıkılması ve bundan sonraki her türlü plan ve proje için Kurul kararının alınması gerektiğini belirtmiştir. Fakat Komisyon gerekli tespitleri yapmış ve Kurul kararları alınmış olmasına rağmen maalesef alanda kaçak yapılara ilişkin etkin bir uygulamaya gidilememiştir.

Mart 1987'de Ürgüp Müze Müdürlüğü'nün hazırlanmış olduğu üç rapor (Türkmen, 1987a; Türkmen, 1987b), Kapadokya'nın koruma sorunlarına yönelik oldukça dikkat çekici tespitlere sahiptir. GEEAYK'ın A-69 no.lu kararı ile ilan edilen sit sınırı kararlarının, 1983 yılında KTVK Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra ilgili kurumlar tarafından halka ilan edilmesi ve tapu şerhlerinin konması zorunlu hale gelmiştir. Fakat müze raporlarında, 1/25.000 ölçekte belirlenen sit sınırlarının oldukça geniş bir alana yayılmasından ve teknik yetersizliklerden dolayı ilgili parsellere tapu şerhlerinin konmadığı belirtilmektedir. Sit alanı sınırların 100.000'den fazla parseli içerdiği ve haritada belirtilen sit konturunun bile 100 m'den fazla genişlikte bir alana denk geldiği özellikle vurgulanmıştır (Türkmen, 1987a). Bu noktada, Ürgüp İlçesi'nin yaklaşık %30'nun sit sınırları içinde kaldığı ve bu tarihlere Ürgüp Müzesinde görevli sadece bir uzman olduğu ve kuruma ait herhangi bir aracın olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Yine aynı kurumun bir başka raporunda tapu şerhlerinin bulunmamasından dolayı bölgede yargıya giden uygulamalar için herhangi cezai bir işlem yapılamadığı belirtilmektedir (Türkmen, 1987b). Bölgede özel ve resmi kuruluşlarca yaptırılan bazı tesislerin de olumsuz emsal oluşturdukları vurgulanmaktadır. Turban Oteli, Çimenli, Yakut ve Kaya Camping tesisleri ve kaya oyma depolar bu tesislerden bazılarıdır. Yerleşimler özelinde herhangi bir plan olmadığından sit alanlarında uygunsuz yapılaşmalar olduğu, ayrıca Belediyelerin imar planı olan yerlerin sit sınırları içinde sayılmayacağını iddia ederek müzenin müdahalesine karşı olumsuz tutumları olduğu; dolayısıyla Bakanlığın devreye girmesi gerektiği belirtilmektedir. Mevcut sit alanı sınırları dışında bulunan fakat sit özelliklerini gösteren başka alanların da olduğuna vurgu yapılarak bu alanlar ve özellikleri sıralanmıştır (Türkmen, 1987a).

Bölgedeki sorunların ilgili Bakanlığa gönderildiği 1987 tarihli bu raporlarda müze uzmanının tespiti dikkat çekicidir (Türkmen, 1987b): "En az 10 yıl önce alınmış olması gereken tedbirlerde daha da gecikildiği takdirde zaten kısmen özelliği bozulmaya başlamış olan Kapadokya'nın doğal yapısı ve tarihi kalıntılarında turizmde değerlendirilebilecek bir özellik kalmayacaktır." Bu rapordan da anlaşıldığı üzere yerelde koruma bilincinin henüz çok gelişmediği, vatandaşların sıklıkla tescil kararlarının iptaline ya da sit alanı sınırlarının değiştirilmesine yönelik talepleri olduğu görülmektedir.

Şekil 4: 1999 yılında Nevşehir Koruma Kurulu 1123 no.lu kararı ile belirlenen sit sınırları (Google Earth uydu görüntüsü altlık olarak kullanılmıştır), (Solmaz Şakar, 2021) / *Boundaries of protected sites designated by Nevşehir Conservation Council with decision number 1123 in 1999 (Google Earth satellite image is used as template), (Solmaz Şakar, 2021).*

Kayseri KTVKK, 05.08.1988 tarihli ve 264 no.lu karar ile bölgedeki Doğal ve Tarihi Sit alanları içerisinde yeni yapılaşma ve bazı alanlar için sit kararının iptal edilmesi taleplerine yönelik bir çözüm getirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda, Kurul, 264 no.lu kararla acilen bölgesel nazım plan yapılmasını istemiş; yerleşik alan sınırı dışında kalan sit alanlarında ve tampon bölgelerinde her türlü yapılaşmayı dondurmış ve taşınmazların tescilden düşürülme isteklerinin ancak o alan için hazırlanacak 'koruma imar planı' çerçevesinde tartışılabileceğini belirtmiştir. Karardan kısa bir süre sonra yine aynı kurum tarafından 02.02.1989 tarih ve 352 no.lu başka bir karar daha alınmış ve sit alanlarında daraltma ve tescilden kaldırma taleplerinin koruma amaçlı imar planı yapılmadan Kurul tarafından değerlendirilmeyeceği tekrar vurgulanarak en kısa zamanda sit alanları için 'koruma-geliştirme planlarının' yapılması istenmiştir.

Kayseri KTVKK' nun 1988 yılında aldığı 264 sayılı kararla bölgesel nazım plan yapılmasının istenmesi üzerine, aynı yıl ÇDP revizyonu için çalışmalar başlamıştır. Oldukça kaotik ve uzun bir süreç geçiren ÇDP revizyon çalışmaları 90'lı yıllarda ve hatta 2000'li yılların başında Kapadokya'daki koruma çalışmalarının en temel konusu olmuştur.

Kapadokya'nın korunmasıyla ilgili konu başlıkları artıkça bölge özelinde bir "koruma kurulu" ihtiyacı da ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, 1994 yılında Nevşehir'de

Kültür Bakanlığı tarafından, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (KTVKK), kurulmuştur. Nevşehir, Niğde, Aksaray, Kırşehir illerinde 1994'ten sonraki korumayla ilgili her türlü işlem bu Kurul tarafından yürütülmüştür.

1996 yılının mayıs ayında Turizm Bakanı'nın bölgeyi ziyareti sırasında Kapadokya'nın sorunları gündeme gelmiş ve ziyaret sonucunda Bakanlık tarafından ilgili kuruluşlara bir yazı yazılmıştır (Turizm Bakanlığı, 1996). Bu yazıda, bölgeye özel "Kapadokya Koruma Kanunu" çıkarılması gerektiği özellikle belirtilmiştir⁸.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü 1996 yılında Kapadokya'da hem sit alanı sınırları ve derecelerine yönelik Belediyelerin ve vatandaşların sıkça değişiklik talep etmesi hem de ÇDP'na temel teşkil etmesi için sit sınırlarının irdelenmesini istemiştir. Bu doğrultuda, Nevşehir KTVKK, 1998 yılında 838 sayılı kararda mevcut durumu inceleyerek sit sınırlarında bazı değişiklik yapılmıştır⁹.

⁸ Yazıda ayrıca Göreme Açık hava Müzesi ve 1. Derece Doğal Sit alanı olan Dervent Vadisi içerisinde kaçak yapılaşma olduğu belirtilmiş, bölgedeki sit sınırlarının yeniden gözden geçirilerek kaçak yapıların yıkılması; Göreme Açık Hava Müzesi içinden geçen yolun kiliselere zarar vermesinden dolayı yaya yoluna dönüştürülmesi ve Avanos için koruma amaçlı imar planının hazırlanması talep edilmiştir. Göreme Açık Hava Müzesi içinden geçen yol, bu tarihten sonra da pek çok kez kapatılmak istenmiş ve teşebbüste bulunulmuş olmasına rağmen, 2020 yılı itibarıyla halen kullanılmaya devam etmektedir.

⁹ Alınan kararlar şunlardır: 1. Derece Doğal Sit alanına dahil olan

Bu kararın akabinde, 12.11.1999 tarihinde Nevşehir KTVKK'nun 1123 no.lu kararı ile 1996'da başlayan sit irdeleme çalışmaları üç yıl sonunda kesinleştirilmiştir. Bu kararlar 1/25.000 ölçekli harita üzerinden 1., 2. ve 3. Derece Doğal, Arkeolojik ve Kentsel Sit sınırlarının belirlenmesi; ayrıca Kentsel Sit sınırlarının detaylandırılabilmesi için koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması istenmiştir. Bu alanlardaki geçici dönem yapılaşma koşulları ise 26.11.1999 tarihli 1148 no.lu kararlarla belirlenmiştir.

1123 no.lu kararın en önemli özelliği, bölgede daha önce sadece Doğal, Tarihi Sit ve tampon bölge olarak adlandırılan alanlarda tampon bölgelerin kaldırılarak Doğal Sit derecelendirmelerinin yapılması ve ayrıca Arkeolojik ve Kentsel Sit sınırlarının belirlenmesidir (Şek. 4).

2000 yılının ikinci yarısında geçiş dönemi yapılaşma koşulları bir yıllık süresini doldurduğu ve bu süre içerisinde çoğu yerleşme için koruma amaçlı imar planları hazırlanmadığı için sürenin uzatılması kararı alınmıştır. 2000 yılı itibariyle koruma amaçlı imar planı (KAİP) hazırlanan yerleşmeler; Nar (1993), Göreme (1994), Derinkuyu (1992), Suvermez (1995), Avanos (1998)'tur. Plan çalışmaları devam eden yerleşme ise Mustafapaşa (başlangıç 1998)'dir. Bu tarihte halen geçiş dönemi yapılaşma koşulları uygulanan yerleşmeler ise; Ürgüp, Ortahisar, Uçhisar, Mustafapaşa, Özkonak, Tatlılar ile bu yerleşmeler dışında fakat ÇDP sınırları içerisinde kalan diğer yerleşmelerdir. Bölgede KAİP hazırlama süreçleri gereğinden fazla uzun sürmüş ve bu durum yerleşimlerin korunmuşluk durumlarını doğrudan etkileyen faktörlerden biri olmuştur. Bu alanlardan örneğin, Uçhisar' da KAİP, ancak 2014 yılında onaylanarak yürürlüğe girmiş; Ortahisar' da ise 2020 yılı itibariyle hala KAİP hazırlanamamıştır (Solmaz Şakar, 2020).

2000'li yılların başında önce Orman Bakanlığının daha sonra ise adı değiştirilen Çevre ve Orman Bakanlığının (ÇOB) üst ölçek plan yapma yetkileriyle ilgili çeşitli girişimleri olmuştur. Alanın MP olmasından dolayı yetki ve sorumluluğun kendilerinde olduğunu belirtilen bu girişimler, ÇDP revizyon çalışmalarının çok önceden bitirilmesi gerektiği halde 2003 yılında hala yetki karmaşasının yaşandığını göstermektedir.

ve İmar Planı sınırları içinde kalan kentsel yerleşim alanlarının, 3. Derece Doğal Sit alanına dönüştürülmesi; 1976 yılında A-69 no.lu kararlarla belirlenen tampon bölgelerin, bütüncül bir koruma sağlamak amacıyla 3. Derece Doğal Sit alanına dönüştürülmesi; mevcut sit alanları arasında ve çevresinde kalan alanın, yine aynı amaçla 3. Derece Doğal Sit alanına dönüştürülmesi; (1. Derece Doğal Sit alanında kalan) turizm alanlarının 2. Derece Doğal Sit alanına dönüştürülmesi; kaya oyma depolar ve turizm alanları ile taş ocakları için bakanlıkların ve MTA'nın görüşü alınarak yapılacak bir araştırmayla karar verilmesi.

2004 Dönemi

2000'li yılların başında ÇOB tarafından gündeme getirilen bu yetki karmaşası sorunu aynı dönemde çıkan turizm odaklı başka bir yasayla kısmen çözülmeye çalışılmıştır. 2003 yılında 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu (TTK)'nda yapılan değişiklikler bölgede oldukça etkin bir uygulama alanı bulmuştur.

Söz konusu yasa doğrultusunda, daha önce 1989 yılında tespit edilen "Nevşehir ve Çevresi Turizm Alanı", 2005 yılında sınırları değiştirilerek "Kapadokya Kültür ve Turizm Koruma Geliştirme Bölgesi (KTKGB)" adıyla tekrar tescil edilmiştir. KTKGB ilanı ile söz konusu alanda her ölçekteki imar plânını yapmaya, yaptırmaya, re'sen onaylamaya ve tadil etmeye KTB yetkili kılınmıştır. Bu alanlardaki planlama eylemleri "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde ve Turizm Merkezlerinde İmar Planlarının Hazırlanması ve Onaylanmasına İlişkin Yönetmelik" kapsamında yürütülmüştür.

Bu çerçevede, Haziran 2019'a kadar, Kapadokya'da oldukça geniş bir alana yayılan kültürel ve doğal miras alanları ile birlikte çok sayıda yerleşim alanını da barındıran KTKGB sınırları içinde, yerleşim alanları için hazırlanan imar planlarından turizm kararı içerenler KTB tarafından; içermeyenler ise ÇŞB tarafından onaylanmıştır. Aynı sınırlar içinde çevre düzeni planı gibi üst ölçek planlamalar ise ilgili kurumların görüşü ile ÇŞB tarafından onaylanmıştır. Bu durum Kapadokya'da turizm faaliyeti sürdüren yerleşimlere yönelik ayrıcalıklı bir durum ortaya çıkarmış ve kurumlar arasında plan hazırlama ve onaylama yetkisinin kullanımı konusunda karışıklıklara yol açmıştır. Bu dönem ortaya çıkan yasal ve yönetsel düzenlemelerin bölgeye yansıyan uygulamaları dolayısıyla Kapadokya'da 2000'li yılların başı itibariyle planlama yetkilerinin daha da karmaşıklaşmaya başladığı söylenebilir.

Bu dönemde bölgeyle ilgili başka bir üst ölçekli çalışma da ÇOB tarafından 2007 yılında onaylanan Kırşehir-Nevşehir-Niğde-Aksaray planlama bölgelerini kapsayan 1/100.000 ölçekli ÇDP'dir. Bu planda, Kapadokya KTKGB plan kapsamı dışında tutulmuş olmasına rağmen Nevşehir iliyle ilgili bazı temel hedefler yer bulmuştur. Buna göre; Nevşehir kent ekonomisinin tarım yanında turizm sektörü odaklı gelişmesinin sağlanması ve *Kapadokya başta olmak üzere kentsel gelişme baskılarının turizm potansiyeli olan yerlerden uzak tutularak tarihi ve kültürel değerlerin korunmasını sağlamak* bu hedeflerdir (1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, Plan Hükümleri, 2006, 2-3).

2006 yılında çeşitli ulusal yayın organlarında bölgeyle ilgili çıkan haberlere istinaden Kurul, bölgede bir üst ölçek planının olmadığını belirterek yukarıda bahsedilen yetki karmaşasını tekrar gündeme getirmiştir. Kapadokya'nın etkin bir şekilde korunabilmesi için bölgeye has bir kanun çıkartılması KTB'na önerilmiştir (Nevşehir KTVKK, 2016).

2004 yılında 2863 sayılı Kanun'da değişiklik yapan 5226 sayılı Kanun ile Türkiye'deki koruma mevzuatına, yeni tanımlar ve kurumlarla birlikte restorasyon ve koruma çalışmalarında kullanılacak çeşitli yeni mali kaynaklar da girmiştir. Özellikle emlak vergilerinden alınan %10'luk payın koruma çalışmalarında kullanılabilmesi ve taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonu alanında devlet tarafından verilen hibe ve kredi imkanları Kapadokya'da da kendini göstermiştir. Devlet tarafından özellikle tescilli konutlar için proje ve uygulamalara sağlanan ekonomik desteklerin etkisiyle, bölgede tescilli konut sayılarında bir artış yaşandığı görülmüştür. Örneğin; Ürgüp merkez ilçesinde 1987 yılında 94 adet konut, korunması gereken taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiş ve bu tarihten sonra 2004 yılına kadar uzun bir süre tescile yönelik işlem yapılmamıştır. Envanter listeleri incelendiğinde aynı yerleşimde 2004-2012 arası 61 konutun tescil edildiği; 2012 sonrası dönemde de 167 konutun tescil edildiği görülmektedir (Nevşehir KVKBK arşivi, 2016). 2004-2012 arası dönemde gerçekleşen tescilli konut sayılarındaki artışta devlet tarafından tescilli konutlara verilen finansal desteklerin etkisi olduğu açıktır. 2012 sonrasındaki tescilli konut sayısındaki artışın ise 2013 yılında, KAİP çalışmaları kapsamında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. 1980'li yılların sonunda sit ve tescil kararlarına karşı verilen itiraz dilekçeleri, 2000'li yıllarda tam tersi bir sürece girerek tescil edilmek istenen yapılarda artış yaşanmasını sağlamıştır.

Yine 5226 sayılı Kanun'a dayanarak 2009 yılında İl Özel İdaresi, İmar ve Kentsel İyileştirme Şube Müdürlüğü altında Koruma Uygulama Denetleme Bürosu (KUDEB) kurulmuştur. Bu büro İl Özel İdaresi bünyesinde kurulduğu için sadece mücavir alan sınırları dışında, ilgili kurumun yetki alanında kalan, daha çok köylerin oluşturduğu yerleşimlerde görev yapmıştır. 2010 yılında Ortahisar Belediyesinin talebi üzerine Bakanlık tarafından bu beldede de KUDEB yetkili kılınmıştır.

Bu dönemde vurgulanması gereken bir olay da UNESCO periyodik raporunun yayınlanmış olmasıdır. Bu ilk periyodik raporda bölgede sürdürülen turizm faaliyetlerinin olumsuz etkileri gündeme getirilmiştir. Böylece Kapadokya'da sürdürülen turizm ilk defa bir tehdit olarak ele alınmış ve negatif ve yıpratıcı etkileri vurgulanmıştır (UNESCO, 2006).

2011 Dönemi

2011 yılında önce 644 sayılı KHK ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığının (ÇŞB) Teşkilat ve Görevlerinin belirlenmesi, ardından aynı yıl bu kararnamede bazı değişiklikler yapan 648 sayılı KHK'nın yayınlanmasıyla Kapadokya'daki kültürel ve doğal varlıkların korunması ile ilgili yasal ve yönetsel yapıda bazı değişiklikler yaşanmıştır. Bölgede 2011 yılına kadar KTB'na bağlı kurumlar tarafından yürütülen kültürel ve doğal varlıkların korunmasıyla ilgili tespit, tescil, karar vb. işlemler, 648 sayılı KHK çerçevesinde birbirinden ayrılmış ve farklı kurumların sorumluluğuna verilmiştir. İlgili KHK uyarınca, 2011 yılından itibaren Kapadokya'da kültürel varlıkların korunması ile ilgili işlemler KTB bünyesindeki Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (KVKBK) tarafından, doğal varlıkların korunması ile ilgili işlemler ise ÇŞB bünyesinde oluşturulan Nevşehir Tabiat Varlıkları Komisyonu (TVK) tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

TVK, 16.12.2011 tarihinde, Nevşehir Valiliği, Çevre ve Şehircilik (ÇŞ) İl Müdürlüğü bünyesinde kurulmuş ve Nevşehir, Kırşehir, Niğde ve Aksaray illerinde tabiat varlıkları ile ilgili yürütülecek işlemlerden sorumlu olmuştur. Komisyon, koruma amaçlı imar planlarını inceleyip karar vermek, uygulamaya yönelik projeler hakkında karar vermek, korunması gereken taşınmaz tabiat varlıklarının ve koruma alanlarının tespitini yapmak ve bu alanlarda uygulamaya dönük karar almakla görevlendirilmiştir¹⁰. Böylece Komisyon, 2012 yılından itibaren Kapadokya'da oldukça geniş bir alana yayılan doğal sit alanlarına ve doğal sit barındıran karma sit alanlarına yönelik çok sayıda karar alarak koruma faaliyetlerinde aktif rol almıştır.

Nevşehir TVK'nda 2019 yılı itibarıyla, birer adet harita mühendisi, çevre mühendisi, jeoloji mühendisi, arkeolog, mimar, şehir plancısı ve hukuk uzmanı olmak üzere toplam 7 üye bulunmaktadır. Komisyonda görüşülen konularla ilgili gündem maddeleri incelendiğinde, mimari uygulama projeleri ile rölöve- restorasyon projelerinin önemli bir yer kaplamasına rağmen Komisyon üyeleri arasında sadece bir mimar üyenin bulunduğu görülmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Nevşehir İl Müdürlüğü, 2019a; 2019b; 2019c).

Kültürel ve doğal varlıkların iç içe geçmiş olduğu bölgede, bu düzenleme ile birlikte bazı karışıklıklar yaşanmıştır. Örneğin; 1. Derece Doğal Sit alanı içerisinde kalan vadiler, ilgili mevzuat gereği TVK'nun yetki alanına girmiştir. Bu durumda, vadi içlerinde kalan kaya oyma kilise vb. mekanların oluşturduğu

¹⁰ 18.10.2011 tarihli "Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonları Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik" çerçevesinde.

kültür varlıkları da uzmanlık alanı olmamasına rağmen TVK tarafından değerlendirilmek durumunda kalmıştır. Nevşehir KVKBK, 2011 yılında aldığı bir kararla, vadi içlerinde bulunan kaya oyma mekanların o zamana kadar detaylı tespitlerinin yapılmadığını belirtmiş; bu mekanların kadastronun geçmediği alanlarda yer almalarından dolayı 2011 yılına kadar Doğal Sit içinde değerlendirildiğini bildirmiştir (Nevşehir KVKBK, 002 no.lu karar). Kesin sınırları çizilemeyen vadi içindeki bu kültürel ve doğal varlıkların farklı kurumların yetki ve sorumluluğuna bırakılmasının alanın kültürel peyzaj bütünlüğünü zedeleyeceği vurgulanmıştır.

Bu ve buna benzer karışıklıkları çözmek için vadiler ve bu vadilerde bulunan kaya oyma mekanlar, güvercinlikler, sarnıçlar vb. kültürel öğeler, Nevşehir KVKBK tarafından 16.02.2012 tarihli 141 no.lu kararla Arkeolojik Sit ilan edilmiş fakat sit derecelendirmeleri yapılmamıştır. Daha sonra bu alanlardaki Kızılcukur, Gemili, Meskendir, Aşk, Güvercinlik, Galgalı, Pancarlık vadileri ve bu vadilerle ilişkili tali vadiler, 04.07.2012 tarihli 325 no.lu kararla 1. ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir.

Söz konusu karara birtakım itirazlar yapılmıştır¹¹. Bu itirazlar, Nevşehir KVKBK ve ilgili Genel Müdürlüklerce değerlendirilerek, kurumlar arası yazışmalar yapılmış ve konu 2 yıl sonunda karara bağlanabilmiştir. Bu doğrultuda Nevşehir KVKBK, 10.07.2014 tarihli ve 1174 no.lu karar ile söz konusu alanların 1. ve 3. Derece Arkeolojik Sit olarak tescil edilmesine karar vermiştir. Böylelikle doğal sit alanları içinde kalmış vadiler ve bu vadilerle ilişkili alanların korunması ile ilgili yetki ve sorumluluk KTB, Nevşehir KVKBK'nun olmuştur.

2012 yılında bölgeyi etkileyen bir başka yasal düzenleme de kısaca Büyükşehir Yasası¹² olarak bilinen kanundur. Bu Kanun'a göre Nevşehir'de 21 adet belediye kapatılarak yerleşimler köy statüsüne dönüştürülmüş ve bu yerleşimlerde bazı hizmetler Nevşehir merkez Belediyesine bazı hizmetler ise İlçe Belediyesine bağlanmıştır. Bu durumun yerelde korumanın etkinliğini azalttığı ve merkeziyetçi bir tutum getirdiği söylenebilir. Kapatılan belediyeler arasında ÇŞB'nin "Turizm Öncelikli Yöre Belediyesi" listesinde olan ve kültür varlığı bakımından zengin olan Mustafapaşa'da yer almıştır. Bu düzenlemeden sonra daha önce sadece

"mücvir alan sınırı dışında" ve Ortahisar'da yetkili olan KUDEB, 2014 yılından itibaren Kapadokya'nın önemli yerleşmelerinden Mustafapaşa'da da çalışmaya başlamıştır. KUDEB çalışmaları istatistiksel olarak incelendiğinde, Ortahisar, İbrahimpaşa ve Mustafapaşa'nın KUDEB'e en çok başvuran yerleşmeler olduğunu görülmektedir (Solmaz Şakar, 2016). Bu yerleşmeler arasında sadece Mustafapaşa'da KAİP olduğu; diğer köylerde ve Ortahisar İlçesinde KAİP bulunmamasından dolayı, buralarda esaslı onarım projesi gerektiren ve KVKBK'dan onay alınması gereken işlerde dahi KUDEB'e basit onarım izinlerine başvurulduğu söylenebilir.

Bu dönemde, 2014 yılında UNESCO periyodik raporlarının ikincisi hazırlanmıştır. Bu raporda da ilk raporda olduğu gibi turizm ve ziyaretçi baskısının alan üzerinde yarattığı olumsuz etkiler gündeme getirilmiştir (UNESCO, 2014).

2015 yılında Nevşehir KVKBK, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne KAİP yapılması acil olan yerleşimleri bildirmiştir. Ayvalı, İbrahimpaşa, Taşkınpaşa, Ulaşlı, Güvercinlik, Çavuşin köylerine ait KAİP'lerin hazırlanması ve Avanos ve Göreme'ye ait KAİP'lerin ise güncellenmesi gerektiği belirtilmiştir.

2018 yılına gelindiğinde, 3194 sayılı İmar Kanunu'na eklenen geçici 16. madde ile imar düzenine aykırı yapılan yapılara, yapı kayıt belgesi düzenlenmesine yönelik işlemler, Kapadokya'da da uygulanmaya başlamıştır. "İmar Barışı"¹³ olarak adlandırılan Kanun doğrultusunda bölgede birçok kaçak yapının, yapı kayıt belgesi alabilmek için başvurduğu; bununla birlikte birçok yapının da sırf bu Kanun kapsamına girebilmek için Kanun'dan sonra uygunsuz bir şekilde inşa edildiği bilinmektedir (Foto. 2).

15.06.2019 tarihine kadar beyana dayalı olarak e-devlet üzerinden gerçekleştirilen başvurularla, 1 Ocak 2018 tarihinden önce yapılmış yapıları kapsayan imar affı uygulamaları, Kapadokya'nın Doğal Sit alanları için bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. 1. Derece Doğal Sit alanlarında tarımsal amaçlı dahil olmak üzere hiçbir kalıcı yapı yapımına izin verilmezken; bu tarihten önce bir şekilde prefabrik olarak ya da briket, PVC, sac levha vb. malzemeler kullanılarak inşa edilmiş çok sayıda kaçak yapı, "yapı kayıt belgesi" alabilmiştir.

Bunların yanında, Kanun'un getirdiği avantajlardan faydalanmak isteyenler tarafından 2018 yılının ikinci yarısından itibaren, yapılaşmaya izin verilmeyen Doğal

¹¹ 325 no.lu kararla ilgili olarak Ürgüp, Avanos, Ortahisar, Mustafapaşa, Uçhisar Belediyeleri, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Nevşehir Şube Müdürlüğü ile ÇŞ İl Müdürlüğü'nün itirazları olmuştur. Bu itirazlarda Belediyeler genel olarak karara gerekçe oluşturacak bilgi, belge ve bulguların olmadığını iddia etmiş; diğer resmi kurumlar ise ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerinin alınmadığını belirtmiştir.

¹² Kanunun tam ismi: On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

¹³ Kanunun tam ismi: 7143 Sayılı Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.

Fotoğraf 2: Kapadokya İmar Barışı uygulamasından yararlanabilmek için 2019'da yapılan kaçak yapılar (üst, URL 2; alt, URL 3) / *Unlicensed buildings constructed during zoning amnesty in 2019 (Top, URL 2; Bottom, URL 3)*

Sit alanlarında kalan arazilerde çok sayıda yeni kaçak yapı yapılmış ve bu yapılar için de yapı kayıt belgesi alınmıştır.

Burada, yapının 2018 yılından önce inşa edilip edilmediği bilgisi, sistem tarafından tamamen beyana dayalı olarak alındığı için, Kapadokya'daki korunan alanlarda da yanlış beyanla çok sayıda yapı için kayıt belgesi alınmıştır. Nevşehir il genelinde 2019 Aralık itibariyle yaklaşık 24.000 adet yapı kayıt belgesi alındığı bilinmekte; bu sayının önemli bir kısmının sit alanlarında kaldığı tahmin edilmektedir (A. Yazıcı, kişisel görüşme, 26 Aralık 2019).

Bu tespiti destekleyecek şekilde, TVK' nun 2019 Nisan ayı gündemi incelendiğinde toplam 55 gündem maddesinden 37'sinin bölgedeki kaçak yapılarla ilişkili olduğu; 2019 Ağustos ayı gündeminde 47 gündem maddesinden 22'sinin; 2019 Eylül ayı gündeminde ise 37 gündem maddesinin 21'nin kaçak yapılar ve/veya yapı kayıt belgesiyle ilgili olduğu görülmektedir¹⁴ (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Nevşehir İl Müdürlüğü, 2019c).

Tabiat Varlıklarını Koruma Şube Müdürlüğü, Aralık 2019 itibariyle, 24.000 yapıdan, korunan alanlarda olup da 1 Ocak 2018'den sonra inşa edilmiş yapıları tespit edebilmek için bir çalışma grubu oluşturmuştur (A.

Yazıcı, kişisel görüşme, 26 Aralık 2019). Bu çalışma grubu yapı kayıt belgesi almış 24.000 yapıdan, korunan alanlarda inşa edilmiş olanları tek tek inceleyip 2018 yılı öncesi uydu görüntüleri ile karşılaştırmakta ve buna göre imar barışına aykırı uygulamaları tespit etmeye çalışmaktadır.

Yapı kayıt belgelerine yönelik İl Özel İdaresi tarafından yürütülen işlemlerde ise yapının 2018'den önce inşa edildiğini göstermek amacıyla başvuru sahibinden istenen uydu görüntülerinin bazılarının değiştirildiği ve usulsüz belge düzenlendiği de tespit edilmiştir (S. Yüksel Paçacı, Kişisel görüşme, 4 Nisan 2019). Bölgede denetim çalışmaları arttıktan sonra usulsüz inşa edilen bu yapıların bir kısmının doğal peyzaj içine gizlenmeye çalışıldığı; bir kısmının da toprak vb. malzemelerle kapatılarak saklandığı görülmüştür.

7143 sayılı Kanun'un Kapadokya'da Kentsel Sit alanlarında da benzer etkileri olmuştur. Kentsel sit alanları içinde KAİP ya da Kurul kararı yapılaşma koşullarına aykırı uygulamalar imar affi kapsamında yapı kayıt belgesi alabilmiştir. Kentsel Sit alanlarındaki uygulamaların 1 Ocak 2018 öncesi yapılıp yapılmadığının anlaşılması durumunda yıkım işlemleri yapılmaktadır. Fakat Doğal Sitlerle kıyaslandığında, Kentsel Sit alanlarındaki aykırı uygulamaların yasa da belirtilen süreden önce mi sonra mı yapıldığının tespitinin daha zor olduğu bir gerçektir. İmar affi uygulamasıyla Kentsel Sit alanlarında özellikle turizm amaçlı kullanımlarda yapılaşma koşullarına aykırı olarak açılan kaya oyma mekanlar, PVC vb. malzemelerle kapatılan teraslar, uygunsuz çıkmalar ve çatı tipleri için yapı kayıt belgesi alınmıştır (Solmaz Şakar, 2020).

Böylece, "imar barışı" yasasıyla birlikte Kapadokya'da hem korunan alanlarda (1., 2., 3. Derece Doğal Sit, Mili Park, Özel Çevre Koruma Bölgesi vb.), hem de Kentsel Sitlerde, 1 Ocak 2018 tarihinden önceki her türlü kaçak yapı ve yapı bölümleri için, yapı kayıt belgesi alındığı söylenebilir. Bunun yanında, 2019 yılının ikinci yarısı itibariyle, yapı kayıt belgesi almış olsa dahi, 2018 öncesinde yaptıkları uygulamalar için bu yapı sahiplerine 2863 sayılı KTVK Kanunu' na muhalefetten hukuki ve cezai işlemler başlatıldığı bildirilmektedir (A. Yazıcı, kişisel görüşme, 26 Aralık 2019). Bu durumda yapı kayıt belgesi almanın sit alanlarındaki aykırı yapılaşmayı hukuka uygun hale getirmeyeceği anlaşılmaktadır (Aydoğdu, 2020).

ÇŞB, Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Doğal Sit alanlarında, imar affinden yararlanmak amacıyla 1 Ocak 2018'den sonra inşa edilen ve kanun kapsamı dışında kalan Türkiye genelinde toplam 3956 yapı tespit etmiştir (Aydın, 2019). Bu verilere göre ülke genelinde, Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Doğal Sit alanlarında imar

¹⁴ Aynı komisyonun 2012 yılındaki gündemleri ile karşılaştırıldığında, 2012 Kasım ayında 8 gündem maddesi olduğu ve bu maddelerin daha çok 3. Derece Doğal Sit alanlarındaki taşınmazlarla ilgili olduğu görülmektedir.

	Doğal Sit Alanları	Çakışan Alanlar
Yıkılan	87	116
Yıkım işlemleri devam eden	77	71
Toplam yıkım kararı alınan	164	187

Tablo 1: 2019 Aralık ayı itibariyle kaçak yapılara yönelik sayılar (Nevşehir ÇŞ İl Müdürlüğü verileri kullanılarak hazırlanmıştır). / *Number of unlicensed buildings as of December 2019 (Prepared using the data of Nevşehir Provincial Directorate of Environment and Urbanization).*

affına aykırı olarak en fazla yapı yapılan ikinci il 356 kaçak yapı ile Nevşehir olmuştur. 356 Kanuna aykırı yapıdan 147'sinin yıkıldığı, diğerleri için ise yıkım işlemlerin sürdüğü belirtilmektedir (Ayдын, 2019).

Nevşehir ÇŞ İl Müdürlüğü verileri ise ufak farklılıklarla benzer sonuçlar vermektedir. Buna göre, bu süreçte Kapadokya'da 351 adet kaçak yapı tespit edilmiştir. Bu yapılardan Doğal Sit alanlarında tespit edilen 164 kaçak yapıdan 87'sinin yıkıldığı, 77'sinin ise yıkım işlemlerinin devam ettiği; çakışan alanlarda ise 187 kaçak yapıdan 116'sının yıkıldığı, 71'inin ise yıkım işlemlerinin devam ettiği anlaşılmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Nevşehir İl Müdürlüğü, 2019d), (Tablo 1).

Bu noktada, geniş ölçüde ve çeşitli tipte doğal, kentsel ve karma sit alanı barındıran Kapadokya'da özellikle doğal sitlerde uzun yıllardır devam eden yapılaşma yasakları, 2018 yılında yürürlüğe konan 7143 sayılı Kanun ile İmar Kanunu'na eklenen geçici 16. madde aracılığıyla aşılmaya çalışılmıştır. Hiçbir koşulda yapılaşma izni alınamayacak olan doğal sitlerde bu yasa bir yapılaşma aracı olarak görülmüş ve bu süreçte çok sayıda izinsiz ve aykırı yapı ortaya çıkmıştır. İdare, 2019 yılından itibaren, yani bölgedeki aykırı yapılaşma eylemlerinin birçoğu gerçekleştikten sonra bu yapıları tespit etmeye ve tespit edebildiklerini yıkmaya çalışmaktadır. Fakat süreçle ilgili belirsizlikler ve soru işaretleri hala varlığını korumaktadır. 2019 yılında alan kanununun yürürlüğe girmesinden önce Kapadokya ile ilgili en dikkat çekici süreç bu dönemde inşa edilen kaçak yapılar ve "İmar Barışı" uygulamaları olmuştur.

2019 Dönemi

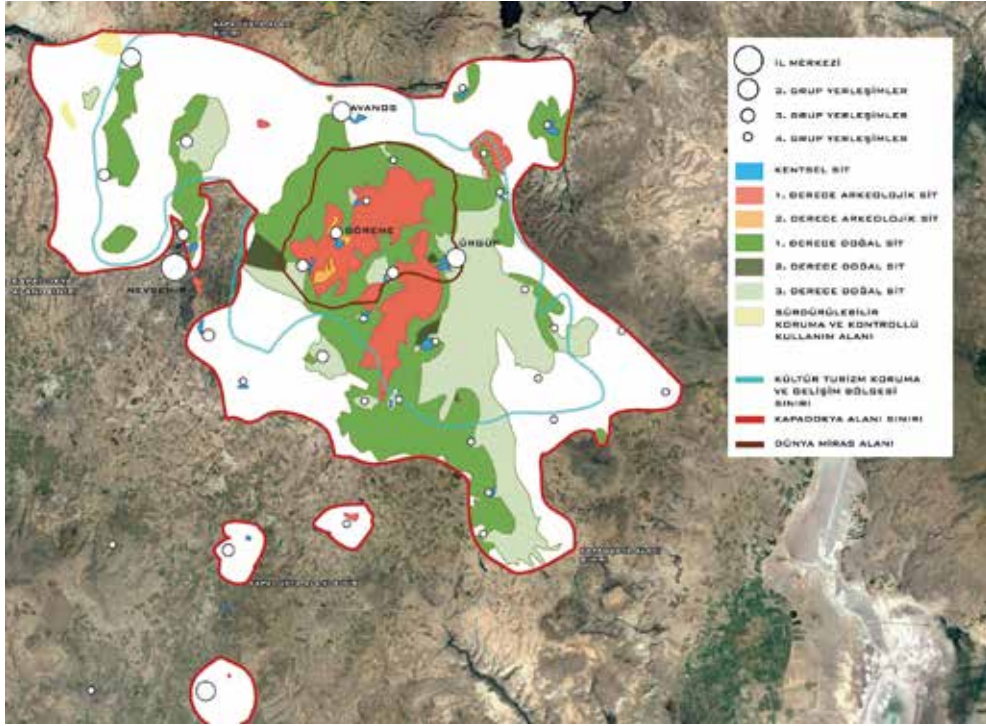
2018 yılında, ülke genelinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesinin kamu yönetimi gibi planlamayı da merkezileştirdiği görülmektedir. Sürecin bir yansıması olarak 2019 yılında Kapadokya ile ilgili farklı bir idari yapılanmaya gidilmiş ve Haziran 2019'da 7174 sayılı Kapadokya Alanı Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir.

Bu Kanun'la, Nevşehir il sınırları içindeki sit alanlarının büyük çoğunluğunu, MP alanını ve KTKGB alanını kapsayan "Kapadokya Alanı" tarif edilmiş ve sınırları çizilmiştir (Şek. 5). Söz konusu Kanun çerçevesinde alanda koruma ile ilişkili her türlü eylemi planlayacak, yapacak ve yürütecek bir Alan Başkanlığı ve onunla birlikte çalışacak Kapadokya Alan Komisyonu kurulmuştur.

Ekim 2019'da bölgeye 1986 yılında verilen "Göreme Tarihi Milli Parkı" statüsü; 2020 yılı şubat ayında ise alanın KTKGB statüsü Cumhurbaşkanlığı kararları ile iptal edilmiştir. Bu durumda, 2020 itibariyle Kapadokya'da güncel koruma alanı sınırları şematik olarak şekil 6'daki gibi olmuştur (Solmaz Şakar, 2021).

Söz konusu yasa ile kurulan Kapadokya Alan Başkanlığında Başkanlık görevi Nevşehir Valisi'ne verilmiş; Alan Başkanı ile birlikte çalışacak Teknik ve İdari olmak üzere iki Başkan Yardımcısı tanımlanmıştır. Başkanlık, Kapadokya ile ilgili tespit, planlama, onaylama, denetleme, yönetme ve tanıtmaya çerçevesinde yetki ve görevlere sahiptir. Kültürel ve doğal varlıkların ve alanların tespit etmek, bu varlıklarla ilgili her türde ve ölçekte plan yapmak/yaptırmak ve (üst ölçek planlar haricinde) bu planları onaylamak, kültürel ve doğal varlıklarla ilgili her türlü denetimleri yapmak, koruma ilkeleri çerçevesinde aykırı bulunan davranış ve eylemlerle ilgili yıkım ve cezai işlemler yapmak Başkanlığın yetkilerinden bir kısmıdır. Bununla birlikte, Başkanlık bölgenin tanıtımı ile ilgili de geniş yetki ve görevlere sahiptir. Bölgede yürütülen en önemli turizm faaliyetlerinden olan sıcak hava balonculuğu ile at ve atv gezileriyle ilişkili izin, denetim ve idare işlemleri de yine alan Başkanlığı tarafından yürütülecektir.

Bu düzenleme ile daha önce bölgede görev yapan Nevşehir KVKBK ile TVK' nun görev ve yetkileri de Başkanlık bünyesinde kurulan Alan Komisyonu'na devredilmiştir. 11 daimî üyeden oluşan bu komisyonda gerekli durumlarda 2 temsilci üye de yer alabilmektedir. Komisyonda uzmanlık alanı arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, şehir planlama/şehir ve bölge planlama, jeoloji ve hukuk ile biyoloji veya kimya olan yedi uzman üye ile daha çok idari pozisyonlarda yer alan 4 daimî üye yer almaktadır. İdari pozisyonundaki üyeler komisyona, Nevşehir İl Özel İdaresinden, Tabiat Varlıklarını

Şekil 5: 2019'da 7174 sayılı KAHK ile belirlenen Kapadokya Alanı sınırları (Google Earth uydü görüntüsü altlık olarak kullanılmıştır), (Solmaz Şakar, 2021) / *Boundaries of Cappadocia Area designated by law number 7174 in 2019 (Google Earth satellite image is used as template), (Solmaz Şakar, 2021).*

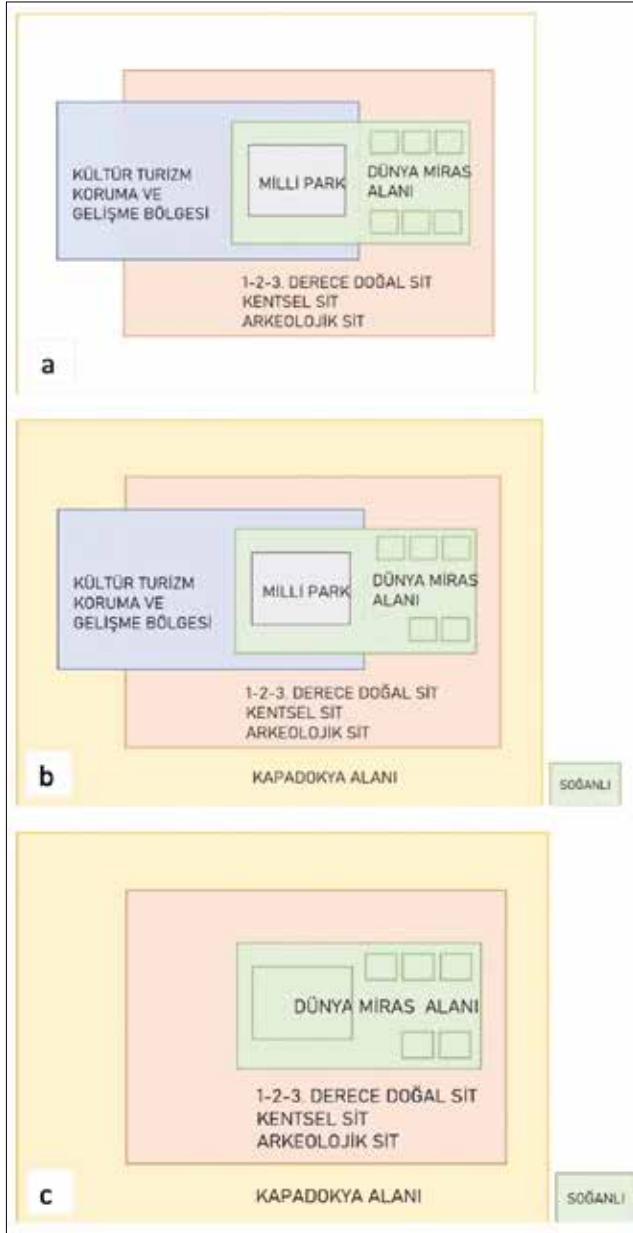
Koruma Genel Müdürlüğünden, Milli Parklar Genel Müdürlüğünden, Nevşehir Ticaret ve Sanayi Odasından katılmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yukarıda ana hatlarıyla aktarılan yasal ve idari koruma çerçevesinde görüldüğü üzere 2019 yılına kadar Kapadokya, birden fazla kurum tarafından; turizm, çevre, şehircilik ve koruma odaklı çeşitli sayıda kanun ve yönetmelikle korunmaya ve yönetilmeye çalışılmıştır. Alanda kültür ve doğal varlıklarla ilgili işlemler uzun yıllar Nevşehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından alınan kararlar ve görüşler doğrultusunda; 2012 yılından itibaren ise Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararları ve Tabiat Varlıkları Komisyonu tarafından verilen görüşler doğrultusunda yürütülmüştür.

Alanın sahip olduğu Milli Park, Dünya Miras Alanı, Kentsel Sit, 1. Derece Arkeolojik Sit, 2. Derece Arkeolojik Sit, 1. Derece Doğal Sit, 2. Derece Doğal Sit, 3. Derece Doğal Sit, Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı, Nitelikli Doğal Koruma Alanı statüleri ve bunlarla birlikte Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi olma durumu yapı ölçeğinden yerleşim ve hatta bölge ölçeğine kadar her türlü yapılaşma ve koruma eylemini doğrudan etkilemiştir.

Bu çok çeşitli koruma statüleri alandaki yapılaşma ve koruma ile ilgili sorumluluğun kurumlar arasında paylaşılması sonucunu doğurmuştur. Fakat ülkemizde idari mekanizma içindeki kurumların eşgüdümlü çalışma kabiliyetinin zayıf olması ve bununla birlikte alandaki koruma sınırlarının çoğu yerde üst üste binmesi ya da birbirini içine geçmesi kurumlar arası ilişkilerde sıklıkla yetki karmaşası yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle Çevre Düzeni Planı, Uzun Devreli Gelişme Planı gibi üst ölçekli bölgesel planlamalarda bu yetki karmaşası uzun yıllar çözülememiş ve kurumlar arası yazışmalarla süreçler uzatılmıştır. Örneğin; ÇDP'nin revizyon çalışmaları, 1988'de önce Kültür Bakanlığı bünyesinde yürütülmüş; 1993'te Bayındırlık ve İskân Bakanlığına geçmiştir. 2000 yılında Orman Bakanlığı alanın Milli Park olması dolayısıyla gelişme planı olmadan hiçbir şey yapılamayacağını ve bu alanda yetkinin kendisinde olduğunu; 2003 yılında ÇOB 4856 sayılı Kanun gereği ÇDP yapma/yaptırma yetkileri olduğunu belirtmiştir. 2005 yılında ise KTB, 2634 sayılı TTK'unda yapılan değişiklikle alan KTKGB olduğundan bu alanlarda her türlü plan yapma/yaptırma yetkisinin kendilerine geçtiğini belirtmiştir. 2011 yılında ise ÇŞB, 648 sayılı KHK ile ÇDP yapma/yaptırma yetkisini üstlendiklerini bildirmiştir. Bu şartlar altında, ÇDP revizyonu bir türlü tamamlanamamış ve 80'li yıllardan itibaren Kapadokya'daki koruma eylemleri, bölge genelinde koruma ilkelerini tespit eden, ana kararları alan, politika ve stratejileri belirleyen bir üst ölçek plan olmadan yürütülmek zorunda kalmıştır.

Şekil 5: a) Kapadokya'da koruma alanlarının şematik gösterimi, 2019 öncesi. b) 7174 no.lu Kanun'dan sonra koruma alanlarının şematik gösterimi, 2019. c) Kapadokya'da koruma alanlarının güncel durumunun şematik gösterimi, 2020 (Solmaz Şakar, 2021) / a) Schematic representation of protected sites in Cappadocia before 2019, b) Schematic representation of protected sites after law number 7174 in 2019, c) Schematic representation of current situation of protected sites in Cappadocia, 2020 (Solmaz Şakar, 2021).

2011 yılında 648 sayılı KHK ile Doğal Sit alanlarında ÇŞB, Tabiat Varlıkları Komisyonunun (TVK) yetkili kılınması ile bölgedeki koruma prosedürleri daha da karmaşık bir hale bürünmüştür. Bu durumun en açık örneği, Kapadokya'daki yerleşimler üzerinden verilebilir: Ürgüp, Avanos, Göreme, Ortahisar, Uçhisar, Nar, Mustafapaşa gibi alanlarda geleneksel yerleşim dokusu Kentsel Sit alanıdır; kentsel sitlerin etrafındaki yerleşik alan sınırı içinde kalan yerler ise 3. Derece

Doğal Sit alanıdır. Yani 3. Derece Doğal Sit alanı olarak belirlenen alanlar, çoğu yerleşimde konut gelişme alanlarıdır, yapılaşma buralarda da devam etmektedir. Bu noktada, 648 sayılı KHK ile yapılan düzenleme dolayısıyla, bir yerleşimde yapılaşma ve planlama ile ilgili yetki ve sorumluluk; geleneksel doku Kentsel Sit olduğundan KTB' da; geleneksel dokuyla doğrudan ilişkili ve bu dokunu devamı niteliğinde kalan gelişme alanları 3. Derece Doğal Sit olduğundan ÇŞB' ndadır.

2011 yılından itibaren bölgede aktif olarak görev yapan ve koruma anlamında gerekli uzmanlık düzeyinde teşkilatlandırılmayan TVK, Kapadokya özelinde, sadece yapılaşma ya da yerleşim içermeyen doğal alanlar için değil; yerleşim alanlarındaki yapılaşma yoğunluğunun yüksek olduğu doğal sit alanları ve karma alanlar için de görüş bildirmiştir. Hatta geleneksel dokusu kentsel sit özelliği göstermesine rağmen henüz bu yönde haritalama ve planlama çalışmaları yapılmadığından 3. Derece Doğal Sit olarak kalan köy niteliğindeki birçok yerleşim için de TVK yetkili kılınmıştır. 3. Derece Doğal Sit alanları, çevreledikleri Kentsel Sit alanları ve Arkeolojik Sit alanları ile birlikte bütüncül bir koruma anlayışıyla ele alınması gerekirken; 2011'den 2019'a kadar sekiz yıl boyunca bu anlayıştan uzak bir şekilde farklı kurumlar tarafından alınan parçacık kararlar ile yönetilmiştir.

Öte yandan, 80'lerin ikinci yarısında başlayan ve zaten çok yavaş ilerleyen ÇDP revizyon çalışmaları 2011 yılındaki KHK gelişmesi ile neredeyse durmuş ve bu tarihten itibaren ÇDP ile ilgili herhangi bir gelişme kaydedilememiştir. 1981 yılında onaylanan 1/25.000 ölçekli ÇDP için 1988 yılında başlayan revizyon çalışmaları, halen sürmektedir. Yukarıda ana hatlarıyla anlatılmaya çalışılan 32 yıllık süreç, Kapadokya'nın yanında, Türkiye genelindeki değişikliklerin ve bürokratik işleyişlerin kısa bir özeti olarak ele alınabilir. Bu noktada, merkezi yönetimde sadece yetki ve sorumlulukların değil; bakanlık adlarının bile sürekli değiştiği, plan yapma ve onama yetkisinin sürekli bir kurumdan diğerine geçtiği görülmektedir. Ayrıca, önerilen plan taslaklarında sıkça sehven hata yapıldığı, bu hataları düzeltmek için bazen bir yılı aşan sürede yazışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Kapadokya gibi birden fazla koruma statüsüne sahip, Dünya Mirası olan, aynı zamanda günlük yaşantının devam ettiği, gelişme eğilimi gösteren yerleşim alanlarını barındıran bir alanda, bu sorunların, durumu iyice içinden çıkılmaz hale getirdiği görülmektedir.

2020 yılına gelindiğinde oldukça kapsamlı ve geniş yetkileri ve görevleri olan Alan Başkanlığı'nın teşkilatlanması, bölgede yürütülecek işlemlerle ilgili gerekli yönetmelik ve yönergelerin hazırlanması süreçleri halen devam etmektedir (Solmaz Şakar, 2021). 2019 yılının ikinci yarısından itibaren oluşturulan bu yeni koruma ve yönetim modelinin tam anlamıyla

işlerlik kazanmasının zaman alacağı muhakkaktır. Bu süreçte önemli olan Kapadokya'nın sahip olduğu kültürel ve doğal varlıkların zarar görmeden korunmasının sürdürülebilmesidir.

Kapadokya Alanı Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra iptal edilen KTKGB ve MP sınırları tekil olarak değerlendirildiğinde bazı koruma statülerinin etkinliğinin, yasal çerçevede yapılan değişikliklerle zamanla azaldığı ya da bölgedeki koruma eylemini daha da karmaşıklaştırdığı gözlenmiştir. Bunun en açık örneği Milli Park tescilinde görülmektedir. Alana 1986 yılında verilen MP statüsü, ülkedeki diğer MP alanlarından farklı bir çerçevede ele alınmak durumunda kalmıştır. Göreme Tarihi Milli Park alanı içinde çok sayıda yerleşim alanının bulunması ve bu alanların dondurulamayacak, yaşayan alanlar olarak varlıklarını sürdürmesi gerekliliği, Göreme Tarihi MP'ını ülkenin diğer MP alanlarından ayırmıştır. MP ile ilgili hazırlanan kanun ve yönetmeliklerin Kapadokya'da kısmen karşılığını bulamadığı söylenebilir.

Bununla birlikte, alandaki diğer koruma sınırlarının üst üste binmesi ve çok katmanlı idari yapı Milli Parklar ile ilgili kanun ve yönetmeliklerin sürekli diğer koruma yasalarıyla çakışmasına neden olmuştur. Örneğin; Kapadokya'da aynı alanda, aynı ölçek ve benzer kapsamda, Milli Park alanı için 1/25.000 ölçekli Uzun Devreli Gelişme Planı (UDGP); sit alanları ve turizm alanları için 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı çalışmaları farklı iki Bakanlık ve farklı iki kanun kapsamında 80'li yılların ortalarından itibaren eş zamanlı olarak sürdürülmüştür.

2012 yılında ÇŞB tüm milli parkları "korunan alan" olarak ele almıştır. "Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik" çerçevesinde bu alanlarda üst ölçek plan yapma ve onama yetkisi Tarım ve Orman Bakanlığına, alt ölçekli plan onama yetkisi ise ÇŞB'na verilmiştir. Bu doğrultuda, Göreme Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Revizyon Planı (UDGRP), 2013 yılında TOB tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten sonra MP alanında üst ölçek plana göre yapılacak bütün işlemlerde ÇŞB sorumlu olmuştur. Fakat Göreme MP alanı, merkezi Kapadokya'nın tamamını içermemekte; geniş bir Doğal, Kentsel, Arkeolojik Sit alanının ortasında kalan kısmen daha dar bir alanı içermektedir. Bu durumda UDGRP, tüm bölge için değil; bölgenin içinde kalan belli bir alan için hazırlanmıştır. Planın çevresinden kopuk bütüncül yaklaşımdan uzak bir şekilde oluşturulması, planın uygulamadaki etkinliğini de tartışmalı kılmıştır. Özetle, 80'lerden itibaren alanın korunması için yapılan yasal ve yönetsel değişiklikler sonucunda, bugün gelinen noktada MP statüsünün alanın korunması bağlamında bir etkinliğinin kalmadığı savlanabilir. Söz konusu MP alanı tamamen Doğal, Arkeolojik ve Kentsel Sit alanlarından oluştuğu

için, bu statülerinin koruma mevzuatı daha etkin bir şekilde kendini göstermiş, MP olma durumu ve bu durumun karşılığı olan yasal mevzuat geri planda kalmıştır. Nitekim 2019 yılında alana özgü çıkartılan Kanun'un ardından 2020 yılında Göreme, Milli Park vasfından çıkarılmıştır.

Öte yandan KTKGB statüsü incelendiğinde, bu sınırların bilimsel bir dayanağa oturmaması, bölgedeki bazı yerleşmeler için ayrıcalıklı bir durum ortaya çıkarması ve söz konusu bu statünün mevcut turizm mevzuatları gereği Alan Kanunu ile çakışan noktalar barındırması dolayısıyla bölgenin korunması konusunda birtakım karışıklıklar ve yetki karmaşası yaratacağı öngörüldüğünden KTKGB sınırları da iptal edilmiştir. Böylece her iki statünün de kaldırılmasıyla Kapadokya'daki korumayla ilişkili kurumlarının yetki çerçevesi biraz daha netleştirilmiştir.

Sonuç olarak, Kapadokya'da 60'lı yıllarda, ülke için erken denilebilecek bir dönemden itibaren koruma amaçlı çalışmalar başlamıştır. Alan henüz Milli Park değil iken bu yönde planlama çalışmalarına başlanması ve henüz turizm anlamında çok ufak faaliyetler yürütülüyorken turizm potansiyelinin ön plana çıkarılmak istenmesi bu çalışmaların önemini göstermektedir. Fakat ne yazık ki hazırlanan planların uygulanamaması, Kapadokya'nın bugün ulaştığı korunmuşluk durumu ile değerlendirildiğinde kaçırılmış değerli bir fırsat olarak yorumlanabilir. 70 ve 80'li yıllar Kapadokya'da koruma çerçevesinin oturtulmaya çalışıldığı yıllardır. Bu dönemde yeterli teşkilatlanmanın gerçekleştirilememesi yine koruma çabalarının önemli bir eksiğidir. 90'lı yıllar alanın korunmasında çeşitli iç ve dış dinamiklerin bir araya geldiği ve yerleşimlerin bu dinamikler aracılığıyla farklı koruma süreçlerine yöneldiği yıllar olarak ele alınabilir. Özellikle, ülke politikası olarak turizmin ön plana çıkarılması ve bu süreçte alanın miras değerlerinin yeterince anlaşılammış olması, korumanın daha arka plana atılarak önemli bir ekonomik kaynak olan turizmin bölgeye hâkim olmasına neden olmuştur. 2000'li yıllar alandaki koruma sorunlarının gün yüzüne çıktığı ve bu yönde gerçekleştirilen eylemlerin tartışılmaya başlandığı dönemdir. Koruma bilicinin artması bölgedeki uygulamaların tartışılmasını da beraberinde getirmiştir. Bu süreçte ülkedeki koruma örgütlenmesindeki değişiklikler ile sorunlar içinden çıkılmaz bir hal almıştır. 2019'un ikinci yarısı ve 2020 yılından itibaren ise alana özgü bir koruma modeli uygulanmaya başlanmıştır. Bu model ile alanın etkin bir şekilde korunması için ilk adım atılmıştır. Bundan sonraki süreçte alandaki yeni idari mekanizmanın korumanın yasal, toplumsal ve ekonomik çerçevesini sürdürülebilir bir turizm ilişkisi ile kurması önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Andolfato, U. ve Zucchi, F. (1971). The physical setting. L. Giovannini (Eds.). *Arts of Cappadocia*, s. 51-67, Geneva: Nagel Publishers.
- Aydın, Z. (19 Eylül 2019). İmar barışına aykırı yaklaşık 4 bin kaçak yapı tespit edildi. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/imar-barisina-aykiri-yaklasik-4-bin-kacak-yapi-tespit-edildi/1588094> adresinden 19.09.2019 tarihinde alınmıştır.
- Aydoğdu, E. (2020). İmar Barışı ve 2863 Sayılı Kanun Kapsamındaki Koruma Alanlarında Uygulama, *Mimarlık*, 57:412. 20-22.
- 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı (Kırşehir-Nevşehir-Niğde-Aksaray Planlama Bölgesi) Plan Hükümleri (2006). Kent Yapı Planlama. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/icerikler/knna-plan-hukumler--20200220151304.pdf> adresinden 06.07.2020 tarihinde alınmıştır.
- Eski Eserler Kanunu, (1973). T.C. Resmi Gazete, 14527, 6 Mayıs 1973.
- İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunu'nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, (1984). T.C. Resmi Gazete, 18335, 8 Mart 1984.
- Kapadokya Alanı Hakkında Kanun, (2019). T.C. Resmi Gazete, 30791, 1 Haziran 2019.
- Kapadokya Bölgesi Genel Koruma Planına İlişkin Rapor (1975-76). Ankara. (Nevşehir KVKBK arşivi, K.G-1/3 dosyası.)
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, (1983). T.C. Resmi Gazete, 18113, 23 Temmuz 1983
- Madran, E. (1996). Cumhuriyet'in İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi-I, *METU JFA*, (16:1-2), 59-97.
- Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü (2016). Müdürlük Belge Arşivi.
- On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (2012). T.C. Resmi Gazete, 28489, 6 Aralık 2012.
- Solmaz Şakar, F. (2016). Nevşehir'de Mimari Mirasın Korunmasında Koruma Uygulama Denetleme Bürolarının Rolü. *II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 3-4 Mayıs 2016. Nevşehir. ss.557-564.
- Solmaz Şakar, F. (2020). *Kapadokya Kültürel Miras Alanlarının Değişimi ve Yorumlanması 1960-2020* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Solmaz Şakar, F. (2021). Kapadokya Alanı Hakkında Kanun, Arka Planı ve Koruma Açısından Değerlendirilmesi, *Mimarlık*, 58:419. 13-17.
- Strabon (2012). *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: Kitap XII-XIII-XIV)*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Şahin Güçhan, N. ve Kurul, E. (2009). A History of the Development of Conservation Measures in Turkey: From the Mid 19th Century Until 2004, *METU JFA*, (26:2), 19-44.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Nevşehir İl Müdürlüğü (2019a). Tabiat Varlıkları Komisyonu, Gündemler. https://webdosya.csb.gov.tr/db/nevsehir/duyurular/nevsehir-tvk-eylul-2019-gundem-_20190924095514.pdf adresinden 10.01.2020 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Nevşehir İl Müdürlüğü (2019b). Tabiat Varlıkları Komisyonu, Gündemler. https://webdosya.csb.gov.tr/db/nevsehir/duyurular/nevsehir-tvk-agustos-2019-gundem_20190826094249.pdf adresinden 10.01.2020 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Nevşehir İl Müdürlüğü (2019c). Tabiat Varlıkları Komisyonu, Gündemler. https://webdosya.csb.gov.tr/db/nevsehir/duyurular/nevsehir-tvk-29-30-nisan-2019-gundem_20190426022132.pdf adresinden 10.01.2020 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Nevşehir İl Müdürlüğü (2019d). 7173 sayılı Kanun çerçevesinde tespit edilen kaçak yapı sayıları.
- T.C. Nevşehir Valiliği Komisyon Raporu (1982). 30 *Kasım günlü kaçak yapı raporu*, Nevşehir.
- T.C. Nevşehir Valiliği. (Nevşehir KTVKK arşivi, K.G-5 no.lu dosya).

KAPADOKYA DOĞAL VE KÜLTÜREL MİRAS ALANLARININ KORUMA TARİHİ

T.C Turizm Bakanlığı (1996). 24.05.1996 tarihli, 1049-2662-15351 sayılı yazı.

Toplantı tutanağı (1983). 13 Haziran günlü toplantı, Nevşehir. (Nevşehir KTVKK arşivi, K.G.-5 no.lu dosya).

Turizm Teşvik Kanunu, (1982). T.C. Resmi Gazete, 17635, 16 Mart 1982

Türkmen, T. (1987a). *12 Mart günlü rapor*. Ürgüp: Müze Müdürlüğü. (Nevşehir KTVKK arşivi, K.G-5 no.lu dosya).

Türkmen, T. (1987b). *16 Mart günlü rapor (2 adet)*. Ürgüp: Müze Müdürlüğü. (Nevşehir KTVKK arşivi, K.G-5 no.lu dosya).

UNESCO, (2006). *Periodic Reporting Cycle 1, Section II (Summary) Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia*, <https://whc.unesco.org/en/list/357/documents/> adresinden 27.09.2019 tarihinde alınmıştır..

UNESCO, (2014). *Periodic Reporting Cycle 2, Section II Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia*. Erişim: <https://whc.unesco.org/en/list/357/documents/> adresinden 27.09.2019 tarihinde alınmıştır.

UNESCO World Heritage Center. (2019, 10 Kasım). Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia. <https://whc.unesco.org/en/list/357/> adresinden 10.10.2019 tarihinde alınmıştır..

URL 1. <https://www.kayakapi.com/gallery>> adresinden 5.03.2020 tarihinde alınmıştır.

URL 2. Demirören Haber Ajansı (24 Şubat 2019). Göreme’de kaçak yapıların yıkımına devam ediliyor. *Hürriyet*. <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/nevsehir/goremede-kacak-yapilarin-yikimina-devam-ediliy-41128429> adresinden 24.02.2019 tarihinde alınmıştır.

URL 3. İhlas Haber Ajansı (16 Haziran 2019). Kapadokya’da 39 kaçak yapı için daha yıkım kararı alındı. <https://www.haberler.com/kapadokya-da-39-kacak-yapi-icin-daha-yikim-karari-12150362-haberi/> adresinden 16.06. 2019 tarihinde alınmıştır.